

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİ İLKOKUL MÜZİK DERS KİTAPLARINDAKİ DİNİ MÛSİKÎ UNSURLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan ÖZER

TÜRK DİN MÛSİKÎSİ ANABİLİM DALI

Dr. Öğr. Üyesi Serbülend ARPA

ONAY SAYFASI

Hasan ÖZER tarafından hazırlanan *"Cumhuriyet Dönemi İlkokul Müzik Ders Kitaplarındaki Dini Mûsikî Unsurları"* adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Musikisi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Kurumu	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Serbülend Arpa		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Din Mûsikîsi Konservatuvarı	
Kabul ☐	Red ☐		
Doç. Dr. Fatih KOCA		Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	
Kabul ☐	Red ☐		
Prof. Dr. Mehmet TIRAŞCI		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Din Mûsikîsi Konservatuvarı	
Kabul ☐	Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 21.12.2022

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Musikisi Anabilim Dalı'nda Doktora/Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Yaşar YİĞİT

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

18.01.2023

Hasan ÖZER

ÖZET

Bu araştırma Dini Mûsikînin Cumhuriyet Dönemi İlkokul müzik ders kitapları, kaynak ders kitapları ve müzik derslerinde hangi düzeyde yer aldığını ele almaktadır. Bu çerçevede nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve özellikle Ankara Milli Kütüphanesi ve Milli Eğitim Bakanlığı Arşiv Kütüphanesinde bulunan kitaplar taranmıştır.

Müzik Dersi Öğretim Programları, ders kitapları ve dersler için kaynak olarak kullanılan kitaplar incelenmiştir. Cumhuriyetin ilanından 2020 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan ve tavsiye edilen kitaplar ele alınmıştır. Bu kitaplarda bulunan Dini Mûsikî unsurlarına atıflar yapılarak tespit edilen hususlara görsel olarak da yer verilmiştir. Bazı ders kitaplarının farklı baskıları çalışmamızın dışında bırakılarak yalnızca ilk ve son baskıları literatür taramamıza dahil edilmiştir.

1923-1968 yılları arasında okutulan müzik ders kitaplarında batı tarzı bestelenmiş çok sesli dini mûsikî örneklerinin dışında Türk Din Mûsikî unsurlarına yer verilmediği, 1968'den sonraki süreçte Türk Din Mûsikîsi olarak nitelendirilebilecek bilgi ve materyallere az da olsa yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Ders, Dini Mûsikî, Ders Kitabı,

ABSTRACT

This research examines the level at which religious music is included in the Republican Period Primary School music textbooks and source textbooks, and indirectly in music lessons. In this context, qualitative research method was used and especially the books in Ankara National Library and Ministry of National Education Archive Library were comparatively scanned and content analysis was made.

Music Course Curriculum was examined and then textbooks and books used as sources for courses were examined. At this point, with the proclamation of the republic, the books published by the state in 2020 were taken as basis. The photographs of the Religious Music elements in the books were included and the works found were revealed. Since the textbooks written by the main authors have been updated and reprinted over the years, it has been preferred to look at the first and last editions of these books instead of looking at each edition. In general, in the music textbooks taught at the primary school level over a period of about a hundred years, it has been observed that Religious Music has mostly never found a place except for small examples after 1968.

Keywords: Music curriculum, Music textbook, Religious Music

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
İÇİNDEKİLER iii
ŞEKİLLER TABLOSU vii
TABLOLAR LİSTESİ vii
GİRİŞ 1
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 3
2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları 4
3. Yöntem 4
4. Evren ve Örneklem 4
5. Problem ve Alt Problemler 5
6. İlgili Çalışmalar 5
BİRİNCİ BÖLÜM 7
1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMDE TÜRKLERDE MÜZİK VE EĞİTİMİ 7
1.1. İslamiyet'ten Önce Türklerde Müzik ve Eğitimi 7
1.2. İslamiyet'ten Sonra Türklerde Müzik ve Eğitimi 8
1.2.1. 10. Yüzyıla Kadar Müzik Eğitimi 8
1.2.2. Selçuklu Dönemi Müzik Eğitimi 9
1.2.3. Osmanlı Dönemi Müzik Eğitimi 10
İKİNCİ BÖLÜM 15
2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE MÜZİK EĞİTİMİ VE PROGRAMLARI (1923-2020) 15
2.1. Cumhuriyet Dönemi Müzik Eğitimi Ders Programları 15
2.1.1. 1924 İlk Mektepler Programı 17
2.1.2. 1926 İlkokul Müzik Öğretim Programı 18

2.1.3. 1936 İlkokul Müzik Öğretim Programı 20
2.1.4. 1948 İlkokul Müzik Öğretim Programı 22
2.1.5. 1968 İlkokul Müzik Öğretim Programı 25
2.1.6. 1994 İlkokul Müzik Öğretim Programı 27
2.1.7. 2007 İlkokul Müzik Öğretim Programı 29
2.1.8. 2018 İlkokul Müzik Öğretim Programı 30
2.2. Cumhuriyet Dönemi Müzik Eğitiminde Kullanılan Ders Kitapları ve Kaynak Kitaplar 36
2.2.1. Talim-i Kıraat-i Mûsikî, 1925 (Mehmet Zati Arca) 36
2.2.2. İlk Mûsikî Kitabı, 1929 (Mehmet Ali Feridun) 37
2.2.3. Çocuklara ve Gençlere Teganni Dersleri, 1929 (Osman Zeki Üngör) 37
2.2.4. Mufassal Mûsikî Nazariyatı, 1930 (Paul Rougnon) 37
2.2.5. Mekteplerde Mûsikî, 1934 (M. Hulusi Öktem) 38
2.2.6. İlkokulda Şarkılarım, 1935 (Ferit Hilmi Atrek) 38
2.2.7. Mûsikî Dersleri ve Mektep Şarkıları (İlk Mekteplerin 4. Ve 5. Sınıflarına, 1936 (Nihat Cemil) 38
2.2.8. Nota Lektürü ve Ezgisi, 1937 (Zati Arca) 38
2.2.9. Müzik 1, 1940 (Safa Tangör) 39
2.2.10. Mûsikî Alfabesi ile Mûsikî Tedrisatı Nasıl Yapılır, 1940 (Ahmet Muhtar Ataman) 39
2.2.11. Köy Enstitülerinde Müzik Eğitim Kılavuzu, 1945 (Bedri Akalın) 39
2.2.12. Çocuklarımıza Şarkılı Oyunlar ve Müzikli Şiirler, 1949 (Fuad Koray) 39
2.2.13. Mûsikî Alfabesi, 1949 (Ahmet Muhtar Ataman) 40
2.2.14. Okulda Müzik Öğretimi ve Öğretim Metotları, 1952 (Halil Bedii Yönetken) 40
2.2.15. 25 Çocuk Şarkısı, 1953 (Halil Bedi Yönetken) 40
2.2.16. Şarkılarla Müzik Eğitimi 1, 1954 (Ziya Aydıntan - Saip Egüz) 40

2.2.17. İlk Öğretmen Okullarında Müzik I. Devre 1. 2. 3. Sınıflar, 1956 (İsa Coşkuner) 41

2.2.18. Şarkılarla Müzik Eğitimi 2, 1956 (Ziya Aydıntan-Saip Egüz) 41

2.2.19. Müzik Formları, 1957 (Fuad Koray) 41

2.2.20. İlkokul Şarkıları, 1961 (Halil Bedi Yönetken) 41

2.2.21. Okullar İçin Halk Müziği ve Müsamere Türküleri, 1965 (Sadi Yaver Ataman) 41

2.2.22. İlkokul Müzik Kılavuzu, 1966 (Halil Bedi Yönetken) 42

2.2.23. İlkokulda Müzik Eğitim Kılavuzu, 1966 (Ziya Aydıntan-Saip Egüz)..... 42

2.2.24. İlk Öğretmen Okullarında Müzik II. Devre, 1968 (İsa Coşkuner) 42

2.2.25. İlk Öğretmen Okullarında Müzik I. Devre 1. 2. 3. Sınıflar, 1971(İsa Coşkuner) 42

2.2.26. İlkokulda Müzik Eğitim Sınıf 1-2-3-4-5, 1972 (Ziya Aydıntan-Saip Egüz) 43

2.2.27. İlkokullarda Müzik, 1973 (Ekrem Zeki Ün) 43

2.2.28. İlkokulda Müzik Eğitimi, 1986 (Ziya Aydıntan- Saip Egüz) 43

2.2.29. İlköğretim Müzik 1 Öğrenci Çalışma Kitabı, 2007 (Neşem Yaşar – Aziz Özdemir – Emine Özel Eren – Suna Öztürk) 43

2.2.30. İlköğretim Müzik 2 Öğrenci Çalışma Kitabı, 2007 (Neşem Yaşar – Aziz Özdemir – Emine Özel Eren – Suna Öztürk) 44

2.2.31. İlköğretim Müzik 3 Öğrenci Çalışma Kitabı, 2007 (Neşem Yaşar – Aziz Özdemir – Emine Özel Eren – Suna Öztürk) 44

2.2.32. İlköğretim Müzik 4 Öğrenci Çalışma Kitabı, 2007 (Neşem Yaşar – Aziz Özdemir – Emine Özel Eren – Suna Öztürk) 44

2.2.33. İlköğretim Müzik 1 Ders Kitabı, 2018 (Metin Çelik – Yüce Efendioğlu – Hasan Özer – İdil Özkan) 45

2.2.34. İlköğretim Müzik 2 Ders Kitabı, 2018 (İbrahim Gökmen – Özgün Marul– Fatih Yavuz) 45

2.2.35. İlköğretim Müzik 3 Ders Kitabı, 2018 (Selda Aras - Burcu Gerçek - Cumhur Kökkeçeci - Kamer Türkili) 46

2.2.36. İlköğretim Müzik 4 Ders Kitabı, 2018 (Bengü Keziban Çalışkan - Çağdaş Sevinç - Serap Tamay Tezcan - Eda Varlı Esen) 46

2.2.37. İlköğretim Müzik 1 Ders Kitabı, 2020 (Metin Çelik – Yüce Efendioğlu – Hasan Özer – İdil Özkan) 46

2.2.38. İlköğretim Müzik 2 Ders Kitabı, 2020 (Derya Ayrancı– Elvan Erol– Onur İzci-Akın Yılmaz) 46

2.2.39. İlköğretim Müzik 3 Ders Kitabı, 2020 (Taha Altınsoy - Sibel Çelik - Emine Irmak Özden - Ada Büşra Özder - Mehtap Yıldırım) 47

2.2.40. İlköğretim Müzik 4 Ders Kitabı, 2020 (Bengü Keziban Çalışkan - Çağdaş Sevinç - Serap Tamay Tezcan - Eda Varlı Esen) 47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 48

3. CUMHURİYET DÖNEMİ MÜZİK DERS KİTAPLARINDAKİ DİNİ MÛSİKÎ UNSURLARI 48

3.1. 1924-1966 Yılları Arası İlkokul Müzik Ders Kitaplarındaki Dini Mûsikî Unsurları 48

3.2. 1968-2020 Yılları Arası İlkokul Müzik Ders Kitaplarındaki Dini Mûsikî Unsurları 54

3.3. Cumhuriyet Dönemi Türk Müziği Yasaklarının Türk Din Mûsikîsi Eğitimine Etkisi 75

SONUÇ 77

KAYNAKÇA 78

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1: Bir Kızın Duası – Zeki Üngör 49
Şekil 2: Münacat 52
Şekil 3: Şükran Şarkısı 55
Şekil 4: Dini Türk Müziğine Örnek: Bayram Tekbiri 56
Şekil 5: Birsin Allah'ım Şarkısının Sözleri 58
Şekil 6: Birsin Allah'ım Şarkısının soru içerisinde yer alışı 59
Şekil 7: Bilirsin Allah'ım Notaları 60
Şekil 8: Sordum Sarı Çiçeğe İlahisinin Notaları 61
Şekil 9: Millî, Dinî ve Manevi Değerler Etkinlik Görseli 63
Şekil 10: Millî, Dinî ve Manevi Değerler Etkinlik Görseli 64
Şekil 11: 2. Sınıf Etkinlik Sayfası 65
Şekil 12: İlim İlim Bilmektir Eseri Notaları 66
Şekil 13:Farklı Müzik Türleri İçinde Dini Mûsikî Görseli, ... 67
Şekil 14: Dini Mûsikîye Örnek Etkinlik Görseli 68
Şekil 15: 4. Sınıf Dini Mûsikî Etkinlik Görseli 69

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Eser Analiz Tablosu 70

GİRİŞ

Hunlardan Karahanlılara, Selçukludan Osmanlıya ve nihayetinde Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan mûsikî kültürünün her evresi özeldir. Ancak mûsikî noktasında kurumsallaşmanın temelleri Osmanlı Devleti zamanında atılmıştır. Bu kurumları Somakçı şu şekilde sıralamaktadır:

Saray içinde olan başlıca müzik eğitim kurumları:

1- *Enderûn-i Hümâyûn*
2- *Mehterhâne-i Hümâyûn,*
3- *Mûsika-i Hümâyûn*

Saray dışında olan başlıca müzik eğitim kurumları ise şunlardır:

4- *Mevlevîhaneler*
5- *Özel Meşkhâneler, Cemiyetler, Dernekler*
6- *Loncalar*
7- *Tanzimat sonrası açılan müzik okulları sayılabilir* (Somakçı, 2017, s. 173).

> Bununla beraber, padişahların önemli bir kısmının mûsikîşinas olduğu bilinmektedir. Araştırmalardan II. Beyazıt, IV. Murat, I. Mahmut, III. Selim, II. Mahmut, Abdülaziz, V. Murat ve VI. Mehmet/Vahdettin olmak üzere 8 padişahın bestekâr, müzisyen olduğu günümüze kadar gelen eserlerinden (bestelerinden) anlaşılmaktadır. 7 padişahın ise; (II. Mehmet, IV. Mehmet, II. Ahmet, II. Mustafa, III. Ahmet, I. Abdülmecit, V. Reşat) mûsikîyi hem maddi hem manevi olarak desteklemiş, kitaplar, besteler yaptırmış mûsikînin hem teorik hem de icra yönünün gelişimine katkıda bulunduğu görülmektedir (Somakçı, 2019, s. 180).

Cumhuriyet ilanından sonra Türkiye'de iki mûsikî kurumu dikkat çekmekte. Bunlar "Mızıka-i Hümayun ve Darülelhan". Avrupa'daki askeri bandolara benzer bir yapıda şekillendirilmiş olan Mızıka-i Hümayun, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra kurulmuş, 1917 de kurulan Darülelhan ise, ülkemizde Türk ve Batı müziğinin birlikte yürütüldüğü tek müzik eğitimi kurumuydu.

Osmanlı Devleti'nin son 300 yıllık dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren batılılaşma politikaları kapsamında, her alanda köklü değişiklikler yapıldı ve bu değişikliklerin getirdiği sonuçlardan biri de Türkiye Cumhuriyeti'ndeki mûsikî yasakları oldu (Yiğit ve Sezikli, 2020, s. 122). Geleneksel Türk Mûsikîsine karşı getirilen yasaklar, dönemin yönetim anlayışı, batı ile bütünleşmiş bir şekilde planlanmış yeni müzik üretimi ve eğitimi yapacak kurumların doğmasına, eski kurumlarında bu doğrultuda değişmesine neden olduğu görülmektedir. Bu kapsamda 1924 yılında Mûsikî Muallim Mektebi kurulmuştur. Bulunduğu dönem içerisinde en önemli hocaların eğitim verdiği bu kuruluşun aktiviteleri, yeni bir düzenleme ile tekrardan planlanmıştır. Saray Orkestrası; Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Saray Bandosu Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası haline dönüştürülmüş, Klasik Türk Müziği Topluluğu İstanbul Belediyesine devredilmiştir. Özellikle Avrupa'dan besteci ve eğitimciler davet edilmiştir. Paul Hindemith, Karl Ebert ve Eduard Zuckmayer gibi besteci ve eğitimcilerin etkisi ile 1936 yılında Devlet Konservatuvarı açılmıştır (Erdamar ve Gündüz, 2015, s. 18). Dönemin devlet yönetiminin müzik politikalarını gerçekleştirmek için hazırlıklar tamamlanmış, altyapı oluşturulmuştur. Tarihi süreçte özellikle Eduard Zuckmayer'le birlikte Mûsikî Muallim Mektebinin öğretmen yetiştirmedeki fonksiyonu büyük oranda Gazi Terbiye Enstitüsüne devredilerek bu okulun müzik öğretmeni yetiştirmede ekol haline gelmesinin temelleri atılmıştır.

Yayla (2006, s. 61) Müzik Öğretmeni yetiştiren kurumların yapısal şekillenmesindeki dönüm noktalarını şöyle sıralıyor;

"• Mûsikî Muallim Mektebinin Kuruluşu,

• 439 sayılı Orta Tedrisad Muallimleri Kanunu,

• Milli Mûsikî ve Temsil Akademisinin Kurulması,

• Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü,

• Enstitülerde Müzik Şubesinin Açılması,

• Pedagojik Formasyon Programı,

• Öğretmen Yetiştirmenin Üniversitelere Devri,

• Milli Eğitimi Geliştirme Projesi,"

Görüldüğü üzere sistemli bir şekilde müzik eğitimi süreci planlanmış olmasına rağmen ülkemizdeki müzik derslerinin niteliği yıllardır tartışılagelmiş ve bu niteliğin farklı kesimleri tatmin etmeyen bir yapıda olduğu görülmüştür. Başta okullardaki müzik ders saatinin, müzik odalarının ve fiziki ortamların yetersizliği, müzik dersi materyallerinin yetersizliği, müzik öğretmeni yetiştiren kurumların içerik olarak yetersizliği temel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde müzik dersinin önemine binaen oluşmuş algılar ve yıllardır bu algıların ortaya çıkmasını sağlayan mükemmeliyetçi öğretim yaklaşımlarının da genel olarak sıkıntılı olduğu ve bütün bunların, sorunları oluşturan etmenler olarak sıralanabileceğini ifade etmek mümkündür.

Dini mûsikî, geleneksel müziğimizin en önemli değerlerinden biri olarak karşımızda çıkmaktadır ve yıllarca eğitim ortamlarında kullanılagelmiş formları, ezgileri ve kendine has yöntemleri ile günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak Cumhuriyet dönemi ile ortaya çıkan yeni eğitim yaklaşımlarının içinde dini mûsikî unsurlarının ne derece yer aldığı araştırılmaya değerdir. Tezimizde müzik ders kitaplarımızı dini mûsikî alanı açısından inceleyerek geçmişten günümüze kadim kültürümüzün önemli değeri olan Dini Mûsikînin öğrencilerle ne oranda buluştuğunu görme fırsatı bulacağız.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dini mûsikî unsurları, özellikle bulunduğumuz topraklarda, doğduğumuz andan ölümümüze kadar hayatımızın birçok anında yaşamımızla iç içe bir şekilde bizi çepeçevre sarmış şekildedir. Camilerden okunan ezanlar, kametler; cenaze, düğün, sünnet, kurban ve daha birçok yerde okunan tekbir ve salavatlar, ilahiler, mevlitler, Kur'an-ı Kerim tilavetleri bir çırpıda sayabileceğimiz dini mûsikî unsurları olarak öne çıkar. Özellikle Cumhuriyet tarihinde ülkemizde yapılan hem eğitim öğretim alanındaki yeni yaklaşımlar hem de müzik politikalarındaki yaklaşımlar içerisinde ilkokul düzeyindeki çocuklara kadim kültürümüzün önemli unsuru olan dini mûsikînin eğitiminin hangi derecede verildiği araştırma konumuzu oluşturmaktadır.

Bu çalışma, kadim kültürümüzün en önemli unsurlarından dini mûsikînin Cumhuriyet döneminde okullarda hangi düzeyde verildiğine ışık tutması ve günümüzde bu alanın eksikliğinin fark edilmesi açısından önem arz etmektedir.

2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, 1923'ten 2020 yılına kadar ilkokullarda okutulan ders kitapları ve ilkokullarda müzik dersine giren öğretmenlerin faydalandığı kaynak kitapların tespiti ve içeriklerin müzikal ve kullanılan temalar açısından incelenmesi ile sınırlıdır.

3. Yöntem

Bu araştırma Cumhuriyet Dönemi İlkokul Müzik Ders Kitaplarındaki Dini Mûsikî Unsurlarını tespit ve analizine yönelik betimsel bir araştırmadır.

Araştırmada betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (2015) bu modeli şu şekilde açıklar *"...Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilemez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun biçimde "gözleyip" belirleyebilmektir*" (Karasar, 2015, s. 77).

Araştırmanın ilk aşaması olan betimsel kısımda, tarama modellerinden genel tarama modeli kullanılmış ve araştırma için belirlenen konunun temellendirilmesi ve yönlendirilmesi için literatür taraması yapılarak konuyla ilgili bilgiler toplanmıştır. Araştırmanın betimsel boyutunda ilk olarak ilgili literatür taranıp Cumhuriyet döneminde müzik programları incelenmiş, ardından Cumhuriyet döneminde yazılan müzik kitapları Milli Kütüphane ve Milli Eğitim Bakanlığı Arşiv Kütüphanesi taranarak elde edilen unsurların içerik ve yapıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada tarama yöntemiyle elde edilen 40 kitap içerisinde ki dini mûsikî unsurları özellikle içerik ve form yönünden incelenmiş, çeşitli müzikal analizler uygulanmıştır. Bu çerçevede eserlerin tonu, makamı, ses aralığı ile temasına yer verilmiştir.

4. Evren ve Örneklem

"Bir araştırma için evren, soruları cevaplamak için ihtiyaç duyulan verilerin (ölçümlerin)

elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük gruptur. Evren, bir başka şekilde, araştırmada toplanacak verilerin analizi ile elde edilecek sonuçların geçerli olacağı, yorumlanacağı grup olarak tanımlanabilir" (Büyüköztürk vd., 2010, s. 78).

Bu bağlamda araştırmanın evrenini Cumhuriyet dönemi yazılan ve kullanılan ilkokul müzik ders kitapları oluşturmaktadır.

"Örneklem, özellikleri hakkında bilgi toplamak için çalışılan evrenden seçilen, onun sınırlı bir parçasıdır" (Büyüköztürk, 2010, s. 80). Araştırmanın örneklemini ise belirlenen bu kitaplardaki dinî mûsikî unsurlarından oluşturmaktadır.

5. Problem ve Alt Problemler

Problem

Bu araştırmanın ana problem cümlesi; Cumhuriyetin ilanından 2020 yılına kadar ilkokullarda okutulan ve kaynak olarak kullanılan kitaplardaki dini mûsikî unsurları nelerdir? şeklinde belirlenmiştir.

Alt problemler

1- Cumhuriyetin ilanından 2020 yılına kadar ilkokullarda okutulan ve kaynak olarak kullanılan kitaplardaki dini mûsikî eserlerinin genel müzik yapıları nelerdir?
2- Cumhuriyetin ilanından 2020 yılına kadar ilkokullarda okutulan ve kaynak olarak kullanılan kitaplardaki dini mûsikî eserlerinin temaları nelerdir?
3- Cumhuriyetin ilanından 2020 yılına kadar ilkokullarda dini mûsikînin işleniş seviyesi ve yeri nedir? Olarak belirlenmiştir.

6. İlgili Çalışmalar

Sak (1997), "İlk Öğretim Okullarında Müzik Eğitimi ve Çocuk Şarkıları Üzerine Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinde tekerleme ve saymacalar, ninniler ve türküler, yurt ve dünyadan çocuk şarkıları, çocukların çalması ve dinlemesi için yapılan müzik ile şarkı öğretimi, tartım eğitimi, işitme eğitimi ile birlikte ilkokulda müzik dinletme, müzik köşesi oluşturma ve müzikli oyunlaştırma konularını incelemiş bununla beraber şarkı dağarcığı sunmuştur.

Türkmen'de (2010) "Türk Çocuk Şarkıları Dağarcığının Müzik Öğretmenlerinin Yaklaşımları Açısında Değerlendirilmesi" isimli makalesinde tarihsel bir araştırma sürecine girmiş, araştırma konumuzun temelini oluşturan kitaplar üzerine tespitler ve kıyaslamalar yapmıştır.

Yeprem (2012), İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din ve Müzik Sempozyumunda "Müzik Eğitimindeki Dini Motifler" başlıklı sunumunda "ağaç yaşken eğilir" düsturunu örnekleyerek, inançlara dayalı ve tarihsel bazı öğretilerin aktarılmasında müziğin kullanımına

dikkat çekmiş. Bununla beraber özellikle kilise kökenli referansların ders kitaplarında bu kadar yaygın şekilde yer buluyor olmasına eleştirel bir yaklaşım getirmiştir.

Altunya (2001), "Cumhuriyet Döneminde Uygulana Müzik Dersi Programlarının Çağdaş Program Geliştirme İlkelerine Göre Değerlendirilmesi (1924-1994)" isimli yüksek lisans tezinde Cumhuriyet dönemi müzik ders programları, içerikleri, hedefleri, öğretme-öğrenme durumu, ölçme değerlendirme süreçlerine program geliştirme bakış açısı ile tespitlerde bulunmuştur.

Aksu (2018), "Cumhuriyet Dönemi Örgün Temel Müzik Eğitiminde Müzik Öğretim Programları (1924-2017) ve Müzik Eğitiminde Yapılandırmacılık" isimli kitabında Cumhuriyet dönemi müzik programlarını incelemiş, analizler yapmış, programların önemine vurgu yapmış. Ayrıca sorgulama temelli öğrenme, iş birliği temelli öğrenme ve problem temelli öğrenme yöntemleri ile yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının daha faydalı şekilde uygulanacağını belirtmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMDE TÜRKLERDE MÜZİK VE EĞİTİMİ

Türk müzik eğitimindeki yaklaşımları sadece bulunduğumuz dönem ve yakın tarih göz önünde tutularak değil, olabildiğince geçmiş tarihi süreçlere inerek, geniş bir perspektifle bakmak eğitim kültürümüzün gelişim evrelerini görmemiz açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda birinci bölüm olarak Cumhuriyet Öncesi Dönemde Türklerde Müzik Eğitimi başlığının altında İslamiyet'ten Önce Türklerde Müzik Eğitimi, İslamiyet'ten Sonra Türklerde Müzik Eğitimi, Selçuklu Dönemi ve Osmanlı Dönemi'ndeki müzik eğitimleri hakkında genel bilgiler verilmiştir.

1.1. İslamiyet'ten Önce Türklerde Müzik ve Eğitimi

İslamiyet'ten önce Türk toplumlarındaki müzik anlayışına Tıraşcı'nın Türk Mûsikîsi Nazariyatı Tarihi eserinde bahsettiği İslam öncesi Türklerde mûsikîyi, Hunlar öncesinden bahisle başlamamız doğru olacaktır. Tıraşcı'ya göre İslam öncesi Türklerde faklı boylar tarafından *baksı, kam, ozan, şaman* gibi isimlerle anılan din adamları, mûsikîyi, Şaman inanç yapısı içinde farklı amaçlar için kullanmışlardır. Özellikle vurmalı çalgılar eşliğinde ayinler yapan bu kişi, aynı zamanda görüşlerine başvurulan bilirkişi ve eğitmen niteliğindeydi. Bununla beraber müzik temel anlamda insan sesi odaklı yapılıyordu (Tıraşcı, 2017, s. 31).

Hunlar dönemi ise, birçok sanat dalının şekil aldığı bir süreç olarak karşımıza çıkar. Farklı milletlerle olan etkileşimlerinin de etkisi ile kültürel gelişimleri zengin bir nitelik kazanmıştır. Devlet büyüklerinin müziğe karşı olumlu yaklaşımlar sergiledikleri, hayatlarını geçirdikleri bölgelerde müzik toplulukları oluşturmalarından anlaşılmaktadır. Boru, kös, zurna, zil gibi çalgıların kullanıldığı tuğ takımları kurulmuştur. Bu takımların kurumsal bir nitelik kazanmış olması askeri yapı içerisinde sistematik bir müzik eğitiminin var olduğu anlamı taşımaktadır. Bu yapı kendisinden sonraki tüm Türk devletlerindeki askeri müzik yapısına da yön verecektir (Tıraşçı, 2017, s. 3).

Tıraşçı, adı geçen eserde Uygurlar döneminden de bahsetmiş ve bilinen en eski Türk nota sisteminin Uygurlara ait olduğunu belirtmiştir. Her bir sese, Uygur alfabesinden olduğu düşünülen bir sembol verildiğini yazmıştır. Hatta bu dönemde farklı meslek gruplarına yönelik birçok eğitim kurumu kurulmuş ve burada mûsikî eğitimi verilmiştir. Başka ülkelere

göre oldukça ileri seviyede olan bu okullara, diğer ülkelerden de insanlar gelerek mûsikî eğitimi almıştır (Vural, 2011, s. 189-190).

Ayrıca bu dönemde irticalen müzik icra etme şekli var olsa da yavaş yavaş kurallı besteleme şekilleri de ortaya çıkmıştır ve yaygınlaşmıştır. Müziği öğrenme süreçleri sadece icracının çalıp söyleyişinden değil çeşitli yazarak, okuyarak ve uygulayarak yapılmaya başlanmıştır (Uçan, 2000, s. 31)

Bununla beraber genel manada Eski Türklerin kullandığı mûsikî türlerini şöyle sıralanmıştır; *Dini Mûsiki, Tuğ Mûsikîsi, Kahramanlık ve Destan Mûsikîsi, Toy Mûsikisi, Günlük Hayatı Konu Alan Mûsikî, Yuğ (Yoğ) Mûsikîsi, Avcılık Mûsikisi.*

1.2. İslamiyet'ten Sonra Türklerde Müzik ve Eğitimi

1.2.1. 10. Yüzyıla Kadar Müzik Eğitimi

İslamiyet'in Türkler tarafından kabulü ile birlikte, doğal olarak devlet yapısı ve halk yaşayışında da çeşitli etkileri olmuştur. Bu etkilerden müzik kültüründe de yansımalar ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Türk kültür yapısı topyekûn bir değişim ve kabul yerine kendilerine özgü bir form ortaya koymuştur. Bu mûsikînin şekil almasında büyük mutasavvıf Ahmet Yesevi'nin, dolayısı ile de kurduğu tarikatın zikir meclislerindeki müzikal yapının etkili olduğu kaçınılmazdır. Çeşitli vesilelerle Anadolu'ya uzanan bu müzikal yapıdan diğer mutasavvıflarında etkilendiği aşikardır. (Köprülü, 1984, s. 242). Zikir meclislerindeki müzikal durum, süreç içerisinde, bu dini törenleri icra edecek kişilerin en azından kendi tarikatı içerisinde müzikal eğitimini almış diyebileceğimiz kişiler tarafından seslendirildiği ve mûsikînin en önemli unsur olduğu zikir formlarının ortaya çıkmasında da temel oluşturacaktır.

Mûsikî alanında, Selçuklulardan önceki Türk devletlerinde, çeşitli yapıların oluştuğundan bahsetmiştik. Buna paralel olarak Karahanlı ve Gazneli Devletleri içerisinde de müzikle alakalı çeşitli gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Mesela *tuğ takımı* daha resmi bir yapıya bürünerek *tabılhane*ye dönüştü, kopuzla eser seslendirme adetine tanburda eklendi. Farklı müzik kültürleri ile etkileşimin olduğu bu devletlerde mûsikîde de yansımalar gerçekleşti, makamsal müzikte belli yapılar oturmaya başlamıştır. Müzik yapıldığı ortam içerisinde şekil almaya başladı halk müziği sanat müziği askeri mûsikî gibi farkları ortaya çıkmıştır (Budak, 2000, s. 49).

Bununla birlikte Farabi (ö. 950) ve İbn-i Sina (ö. 1037) gibi önemli alimler müzik teorisi ile ilgili çok önemli eserler kaleme almışlardır. Müzikal anlamda bu gelişim ve etkileşimler Selçuklulardan başlayarak genel Türk müzik kültürünün şekillenmesinde de belirgin rol oynamıştır.

1.2.2. Selçuklu Dönemi Müzik Eğitimi

Şengün, *Selçuklular' da Müzik* isimli makalesinde:

> *"Selçuklu döneminde Türk Müziği saray ve ordu hayatında önemli yer tutmuş, tasavvufî hayatın önemli ritüellerinden olan sema ve raks ile birlikte tekkelerde dini mûsikî olarak da icra edilmiştir. Bu dönemde önemli devlet adamlarından çeşitli halk kitlelerine kadar herkesin müzik ve eğlence hayatı ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca Selçuklu müzik kültürü kendisinden önce var olan Gazneli ve Karahanlı müzik kültürü ile beslenmiş, bununla birlikte yeni fethedilen topraklardaki kültürler ile yoğrulmuştur."* demektedir (Şengün, t.y. s. 3).

Görülüyor ki etkileşime açık olan Türk müzik kültürü, kendi öz yapısını kaybetmeden diğer kültürlerden de etkilenmiş ve gelişim noktasında açık bir yapı izlemiştir.

Bu dönemde özellikle *tabılhane*leri müzik noktasında bir eğitim merkezi haline geldiğini görmekteyiz. Devletin ve beyliklerin egemenlik simgesinin göstergesi niteliğinde bulunan tabılhane resmi mûsikî takımı olarak görev yapmıştır ve günün belli saatlerinde belli aralıklarla mûsikî icra etmiştir. Tabılhanelerde icra edilen bu müziğe de *"nevbet"* denmiştir. Çeşitli çalgı topluluklarının oluştuğu bu yapıdaki en önemli çalgılar davul ve zurna idi.

Bununla birlikte bir anlamda fasıl heyeti niteliğinde müzik toplulukları da yine sarayda bulunurdu. Bu şekilde iki farklı müzik türü de sarayda icra edilmiştir.

Şehir merkezlerinin dışında ise halk kendi yöresel müziğini üretmiş ve dinlemiştir. Özellikle ozan geleneğinin yoğun işlev gördüğü bu ortamlar her açıdan bir eğitim ambiyansı oluşmuştur.

Dini mûsikî noktasında ise camiler, tekkeler ve hafız yetiştirilen medreseler bir anlamda eğitim yuvası noktasındaydı. Halk müziği ve sanat müziği olgusunun daha net bir şekilde belirginleştiği bu dönemde inançsal mûsikînin de cami ve tekke mûsikîsi olarak kendi karakteristik yapısına kavuşmuştur. Müziğin bu kadar hayatın içinde olduğu süreçte mûsikî ilmi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Safiyyüddin El-Urmevî yaptığı çalışmalar ve yazdığı eserlerle kendisinden sonra gelecek olan müzik kuramcılarına yol göstericilik yapmıştır. Anadolu müzik kültüründen de beslenen dönem mûsikîsi, Tük müziğinin sağlam

temellere oturduğu bir periyoda girmiş ve altyapısı sağlamlaşmıştır (Uçan, 2000, s. 43-44).

1.2.3. Osmanlı Dönemi Müzik Eğitimi

1.2.3.1. 19. Yüzyıl Öncesi Müzik Eğitimi

Osmanlıda mûsikî eğitimi, faklı dallarda olduğu şekilde belli bir düzen ve sistem içerisinde yapılagelmiştir. Eğitim sistemindeki bu düzen neticesinde "meşk" modeli, mûsikî eğitiminin en geçerli uygulama şekli olarak kabul görmüştür. Talep eden ve talep edilen arasında ki ilişki kişilerin kabiliyet ve istekleri ile, hocanın eğitim süreçlerindeki tavrına göre değişkenlik gösteren zaman dilimlerinde yapılabilmiştir, yani herkesin eğitim süresi farklı olabilmektedir. Hoca sadece müzik eğitimi noktasında değil hayatın içinde de model kabul edilmiştir. Bununla beraber öğrencide, tavırlarına olabildiğince dikkat etmelidir (Özden, 2013, s. 22). Bu çerçevede etkin şekilde mûsikî eğitimi verilen kurum ve yapıları şu şekilde aşağıdaki gibi sıralaya biliriz.

1.2.3.1.1. Mevlevîhaneler

Osmanlıdaki sanatsal ve düşünsel süreci altı yüz yıl süresince etkileyen Mevlevîhaneler, özellikle 1400'lü yıllardan sonra Osmanlı müziğinin kendisini bulduğu en değerli yapılardan olmuştur.

Sadece Osmanlı ve Türkiye sınırları içerisinde kalmayan Mevlevîhaneler ve Mevlevîlik dünyanın birçok bölgesinde kendisine yer bulmuş birçok araştırmaya da konu olmuştur.

Mevlevîhanelerde kendi iç disiplinine yönelik terbiyelerle birlikte mûsikî noktasında da sistemli bir eğitim verilmiştir. Müziğe yeteneği olduğu tespit edilen mürit ve dervişlerden seçilen mûsikî talebelerine teorik ve pratik anlatım metodu ile eğitim verilmekte idi. Yukarda bahsettiğimiz meşk sistemini uygulandığı Mevlevîlikte hoca odaklı bir eğitim yapısı mevcuttu. Ancak öğrencinin kabiliyet derecesinde hocanın dersi yürütüşünde etkin rol oynamakta idi. Belli bir düzeye ulaşan talebeler kendi aldığı eğitim çerçevesinde *sazende* ve *hanende* olarak *mutrib* heyetine kabul edilirlerdi. Enderun'dan sonra düzenli mûsikî eğitiminin en iyi uygulandığı yer olan Mevlevîhanelerde eğitime her alanı ile özen gösterilmiştir (Özden, 2013, s. 34). Özden *"Osmanlı Maârifi'nde Mûsikî"* isimli eserinde

Mevlana'nın bir eğitimcide olması gereken nitelikleri şu şekilde aktarmıştır:

1- Eğitimci İlâhi aşka sahip olmalıdır.
2- Eğitimci gönül ehli olmalıdır.
3- Eğitimci olgunlaştırıcı olmalıdır
4- Eğitimci yumuşak kalpli olmalıdır
5- Aydınlatıcı olmalıdır
6- Meslek sevgisine sahip olmalıdır.
7-Mesleki bilgiye sahip olmalıdır
8- Rehber olmalıdır
9- Yüceltici olmalıdır
10- Sabırlı olmalıdır.
11- Eğitimci affedici olmalıdır. (Özden, 2013, s. 34)

1.2.3.1.2. Enderun

Birçok farklı alanda eğitimin verildiği Enderun mekteplerinde, eğitim verilen alanlarla alakalı dönemin en iyi eğitim teknikleri kullanılmaktaydı.

II. Murad tarafından kurulan ve *sarayın iç kısmı* anlamındaki Enderun'da dini mûsikî Mevlevi hanelere bırakılmış la dini mûsikî eğitimi verilmiştir. İlerleme ve gelişimini de II. Mehmet ve II. Beyazıd zamanında da sürdürmüştür (Öztuna, 1990, s. 97).

İstanbul'un fethine kadar Edirne ve Bursa endeksli yürütülen Enderun'daki mûsikî eğitimi faaliyetleri fetih sonrasında Topkapı Sarayı merkezli bir yapıya bürünmüş ve Sultan Fatih'le birlikte daha canlı bir eğitim anlayışı oluşmuştur. Mûsikînin sanatsal etkinlikler ve eğitimler içerisinde en değerlisi olduğu Enderun'da, Tanbûri Zeki Ağa, Tanbûri Ahmet Ağa, Dede Efendi, Kemani Ali Ağa, Çilingirzâde, Arif Ağa, Soyulcu Salih Efendi, Şakir Ağa gibi önemli icracı ve bestekarlar eğitmenlik ve hocalık yapmışlardır. Devşirme çocuklardan müziğe kabiliyetli olanlarının eğitim aldığı Enderun'da bu eğitimin verildiği sınıfa *Seferli Koğuşu* denilmekte idi. Erkek ve kızların ayrı ayrı eğitim aldığı bu yapı içerisinde hem ses hem de saz icrasına yönelik çeşitli eğitimler verilmiştir. Repertuvar, nazariyat, ses eğitimi, raks gibi alanlarla birlikte, tanbur, santur, ut, def, çöğür, rebab, kanun, keman, ney, zurna, kemençe gibi sazların eğitimi verilmiştir (Özden, 2013, s. 23-27). Döneminin en ileri eğitim materyal ve metotlarının yanı sıra, en iyi eğitmenlerin eğitim verdiği Enderun Türk müziğinin gelişimi ve aktarımı noktasında çok önemli bir işlev görmüştür.

1.2.3.1.3. Özel Meşkhaneler, Cemiyetler, Dernekler, Loncalar

Osmanlıda, halkın hem müzik dinlediği hem icra yaptığı hem de eğitim aldığı çeşitli cemiyetler, dernekler ve loncalar kurulmuştur. Özellikle çeşitli plak kayıtlarının da doldurulduğu Dârüttalîm-i Müzik Cemiyeti işlevselliği ile öne çıkmıştır (Kaptan, 2019, s. 44). Bununla beraber müzikle ilgilenen tanınmış kişilerin evleri de belli zamanlarda meşklerin yapıldığı bir mekan haline gelmiş ve süreçte sonradan çokça meşhur olan müzik insanlarının öğrencilik zamanlarında bu evlerdeki meşklere katıldıkları dini eserler geçtikleri ve bununla beraber enstrüman eğitimi ile ilgili çalışmalar yaptıkları bilinmektedir (Tıraşcı, 2015, s. 109).

1.2.3.1.4. Mehterhane

Askeri müziği, savaşlarda ötelerden beri kullanan Türkler, Selçuklu Devleti ile beraber daha sistematik bir şekilde bu müzikten faydalanmıştır. Özellikle düşmana korku, kendi askerine cesaret verme düşüncesi ile savaş meydanlarında bulunan *mehterhane,* topluluk yapısı ve bulunduğu kuruma göre, *tuğ, tablhane, nakkarehane* ve *nevbethane* gibi farklı farklı isimler almıştır. Selçuklulardan Osmanlıya geçen mehterhane, Osmanlı Devleti ile birlikte kurumsal bir teşkilata dönüşmüş bununla beraber, Fatih Sultan Mehmet döneminde gerçek manada esaslı bir gelişimi süreci gerçekleşmiştir (Özcan, TDV İslam Ansiklopedisi).
Zurna Bölüğü, Boru Bölüğü, Nakkere Bölüğü, Zil Bölüğü, Davul Bölüğü, Kös Bölüğü isimleri ile bölüklere ayrılan mehter, çalışmalarını bulundukları kışlanın *meşkhâne* kısmında yapmıştır. Eğitim için devşirmelerden seçilen öğrencilerin ilk olarak ritim eğitimine başladığı mehterde, daha sonra kendi yeteneklerine göre yukarda belirttiğimiz bölüklere ayrılarak eğitimleri gerçekleşmiştir (Özden, 2013, s. 28). Mehterhane 1826 yılında II. Mahmud zamanında Yeniçeri Ocağı'nın kapatılması ile kapanmıştır.

1.2.3.2. 19. Yüzyıl'dan 1923'e Kadar Müzik Eğitimi

19. Yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde, devlet yönetimi dâhil birçok farklı alanda yeniliklerin ve değişimlerin yapıldığı, yeni kurum ve yaklaşımların ortaya çıktığı bir dönemdir. Müzik eğitimi bağlamında baktığımızda, mekteplerdeki mûsiki eğitiminin oldukça az olduğu

Osmanlıdaki, resmi nitelikteki ilk müzik okulu Dârülelhân'dır (1914). Bu okulun açılma sürecine kadar farklı okul tür ve seviyelerinde müzikal faaliyetler yapılıyordu. Bu çerçevede okullarda ki müzik eğitimi durumlarına bakacak olursak; herhangi bir resmi kitap, ders ya da program olmamasına rağmen sıbyan mektebinde ilahi, şuğul ve öğrenci seviyesine uygun marşların söyletildiği bilinmektedir (Tıraşcı, 2015, s. 108). Bununla beraber Tıraşcı makalesinde, mûsikî geleneğimizin en önemli eğitim yöntemi olan *meşk*le ilgili olarak meşk metodunun 1800'lü yılların ilk çeyreğine kadar Osmanlıdaki Türk müziği eğitiminde, en temel yöntem olduğunu, ancak Muzıka-yı Hümâyûn ve benzer kurumların, özellikle Batı tesiri altında kalarak uyguladığı metotlarla, meşk yöntemiyle birlikte nota okuma ve yazma eğitimlerinin de verilmeye başlandığını belirtmiştir (Tıraşcı, s. 113).

Özden (2013) *Osmanlı Maârifinde Mûsikî* isimli eserinde Rüşdiyye mekteplerinde müzik derslerinin az olduğunu belirtmektedir. Buna karşı Dârü'l Eytâmlar'daki müzik eğitiminin oldukça fazla olduğuna dikkat çekmiştir. Kimsesiz ve yetim çocukların eğitim gördüğü bu kurumda uygulanan müzik müfredatının bu çocukların sosyal hayata geçişte daha sağlıklı adımlar atmaları öngörülerek konulduğunu ve 18. Yüzyılda Napoli'de kurulan okulun örnek alındığını, bazı önemli bestekârlarında bu kurumda yetiştiğini yazar. İdâdî ve Sultanilerdeki müzik eğitiminden de bahseden Özden, derslerin muhteva, kazanım ve eğitimcilere ait bilgilerin ayrıntılı şekilde verildiğini ve eğitim ve eğitimci noktasında bağımsız hareket ettiğini vurgulamış bu sürecinde Tevhidi Tedrisat kanununa kadar süreceğini belirtmiştir. Fakir ve kimsesiz çocuklara eğitim veren diğer bir okul ise Dârüşşafakadır. Yazar bu kurumdaki mûsikî eğitiminden bahsederken diğer okullarda batı müziği temelli bir eğitim verildiğini bu okulda ise Türk müziği temelli bir yaklaşım sergilendiğini, Zekâi Dede dahil önemli hocaların burada muallimlik yaptığını yazmıştır. Darülmuallimin ve Darülmuallimatlar içerisindeki müzik eğitiminden de bahseden yazar piyano ve keman eğitimin haftada bir gün verildiğini ve derslerin bazen *gınâ* bazen *mûsikî* adıyla işlendiğini aktarmıştır. Darülfünun yani yüksek öğretimdeki mûsikî eğitimine de değinen Özden, genel itibari ile batı müziği odaklı bir eğitim verildiğini ve yabancı hocaların görev aldığını belirtmiştir (Özden, 2013, s. 69).

Osmanlı Maârifi'nin yapılanma sürecinde çeşitli müzik okulları da oluşmaya başlamış, dernek veya cemiyet olarak varlığını sürdüren bu yapıların bir kısmı zamanla okullaşmıştır. Bu okullardan konservatuar vasfına sahip ilk kurum Darülbedayi olmuştur. İcra odaklı bir eğitimin gerçekleştirildiği bu kurumda Batı ve Türk müziğinde Zeki Üngör, Zati Arca, Tanbûri Cemil Bey, Ali Rıfat Çağatay, Abdulkadir Töre, Leon Hancıyan gibi çok değerli isimler dersler vermişlerdir. Darülbedayinin bünyesindeki mûsikî şubelerinin

kapanmasından sonra Dârü'l-elhan açılmış Türk müziği repertuvarının notaya alım süreci ile birlikte türkü derlemelerinin ilk kez yapıldığı okul, daha sonra İstanbul Belediye Konservatuarı ismini almıştır. Benzer eğitim kurumları ve cemiyetleri de şu şekilde sıralayabiliriz; Bahriyeyi Şahane Mûsikî Mektebi, Terakki-i Mûsikî Mektebi, Darü't-tâlim-i Mûsikî Mektebi, Mûsikî-i Osmani Hanımlar Dershanesi, Paul Lange Mûsikî Okulu, Dârü'l Feyzi Mûsikî Cemiyeti, Üsküdar Mûsikî Cemiyeti (günümüze kadar gelen tek cemiyettir), İtalyano Mûsikî Cemiyet, Fazilet Mûsikî Cemiyeti, Çamlıca Rum Mûsikî Cemiyeti, Fener Rum Mûsikî Cemiyeti, Ayvalık Mûsikî Cemiyeti, İzmir Filarmoni Cemiyeti.

Devlet ve özel teşebbüslerle Osmanlının son döneminde ciddi oranda yaygınlaştığı görülen mûsikî eğitimi Cumhuriyet Türkiye'sine hazır bir altyapı sunduğu görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE MÜZİK EĞİTİMİ VE PROGRAMLARI (1923-2020)

Tanzimat'la beraber net bir şekilde başladığını gördüğümüz yenileşme hareketlerinin akabinde, Cumhuriyet döneminde batı tarzı tatbik esaslarının her alandaki uygulamalarda olduğu gibi müzik alanında da kabul görme seviyesi en üst düzeye erişmişti. Tüm alanlarda inkılapların yapıldığı bir süreçte müzik inkılabı da kaçınılmazdı. Bu inkılap, doğal olarak müzik eğitim sürecinde, önceki dönemlerden gelen tecrübe ve aktarımlarla beraber yapılacaktı.

Ülkemizde, sadece müzik alanı değil, genel eğitim sürecine tarihsel açıdan baktığımızda, Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devletindeki eğitim yapılanmalarının, Cumhuriyet dönemi ve günümüzdeki eğitim yaklaşımlarını etkilediği görülmektedir. Direkt devlete bağlı olmasa da çeşitli bölgelerde medreselerde ve camilerde faaliyet gösteren kurumlar Cumhuriyet dönemi ile devlete bağlamış ve devlet politikaları doğrultusunda sistematik bir yapıya kavuşmuştur. (Karasu, 2018, ss. 1057-1076). Cumhuriyetin ilanı ile doğal bir netice olarak yeni yasaların çıkarılması kaçınılmazdı. Eğitim alanında da 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Yasası ile yukarda bahsettiğimiz sistematik yapının temelleri atılarak öğretimde birlik sağlanmaya çalışılmış ve standart bir düzen oluşturulmak istenmiştir (Arslan, 1999, s. 17). Bu önemli adımı 1926, 1936, 1948, 1968, 1994, 2007 ve 2017 programları izlemiştir.

2.1. Cumhuriyet Dönemi Müzik Eğitimi Ders Programları

Çeşitli eğitim sorunlarını tartışmak ve gerekli kararları almak için 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 yılında Ankara'da toplanan Birinci Heyet-i İlmiye'nin gündeminde "milli hars, milli müzik, ilkokul programlarındaki değişiklikler, kız ve erkek öğretmen okulları tüzük ve programları" gibi müzik eğitimiyle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili konulara da yer verilmiştir. Kurulun aldığı kararların büyük bir bölümü uygulamaya dönüştürülmüştür. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde Tevhid-i Tedrisat Yasası ile birlikte yurt dışına farklı alanlarda (sanatçı, felsefeci, ekonomist, hukukçu vb.) eğitim için gönderilecek kişilerin seçimi yapılmış ve 1924 yılında kurulan komisyon 22 kişi seçmiş ve Avrupa'nın farklı ülkelerine bu kişiler gönderilmiştir. Avrupa'ya gönderilen bu gençler Cumhuriyetin yetişmiş

insan açığını gidermek için gerçekleştirilen politikanın önemli figürleri olacaklardır (Tunçdemir, 2007, s. 1).

Seçilen bu gençlerden, müzik alanında hem öğretmen hem de sanatçı olarak yetiştirilecek kişilerden başarılı olanlar, *"1924 yılının sonbaharında Ekrem Zeki Ün ve 1925 yılında Ulvi Cemal Erkin ve Cezmi Erinç Paris'e, 1926 yılında Necil Kâzım Akses ve 1927 yılında Hasan Ferit Alnar Viyana'ya, Ahmet Adnan Saygun Paris'e, Halil Bedii Yönetken Prag'a gönderilmiştir. Bu yıllarda Nurullah Şevket Taşkıran ve Bayan Afife de Avrupa'ya şan eğitimi için gönderilmiştir"* (Tunçdemir, 2007) ve yurtdışına gönderilen bu gençler aldıkları eğitimlerle, 1930'lu yıllarda yurda dönerek, günümüz dahil Cumhuriyet tarihindeki müzik eğitimi ve öğretimi noktasında önemli ve etkin roller oynayacaklardır.

Bu süreç tek taraflı yönetilmemiş, Avrupa'ya, müzik alanında seçilmiş yetenekli gençler gönderilirken, amaçlanan müzik yapısına erişebilmek için Avrupa'dan da Türkiye'ye, çeşitli sanatçı, eğitmen ve uzmanlar getirilmiş ve davet edilmiştir. Bu uzmanların bir kısmı ülkemizde faaliyetlerine devam edip çeşitli uygulamalar yapmış bir kısmı da kendi ülkelerine dönmüşlerdir. Bu uzman, eğitimci ve sanatçıların sundukları raporlar ve uygulamalar ışığında düzenlemeler ve faaliyetler yapılmıştır (İrten ve Sazak, 2018, s. 24).

Bu doğrultuda 1924 yılında Mûsikî Muallim Mektebi kurulmuştur. 1926 yılında ise Dârülelhân Konservatuvara dönüştürülmüştür. Bu süreci 1926 yılında Geleneksel Türk Sanat Müziği Tespit ve Tasnif Heyeti kurulmasının ardından da 1927'de İcra Heyeti'nin kurulması takip etmiştir. Aynı yıl Radyo müzik yayını başlamış, 1937 de Mûsikî Muallim Mektebi, Gazi Terbiye Enstitüsü Müzik Bölümü'ne aktarılmıştır. Sonraki yıllarda da Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü ismini almış ve verdiği mezunlarla Türkiye genelinde müzik öğretmeni yetiştiren kurumlar üzerinde de etkili olmuştur. Bu eğitim fakültelerini 1969 da İstanbul, 1973'te İzmir, 1981 de ise Bursa da açılan Müzik Öğretmenliği bölümleri takip etmiştir (Uçan, 1997, s.46). 2020 itibari ile bu sayı 26 eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümüne ulaşmıştır. 1936 yılında yine Mûsikî Muallim Mektebine bağlı olarak kurulan Ankara Devlet Konservatuarı'nı 1958'de İzmir, 1969'da İstanbul ve yine İstanbul'da 1975 yılında İstanbul Türk Müziği Konservatuvarının kuruluşu takip etmiştir (Uçan, 1997). Yine 2020 yılı itibari ile 41 üniversitenin konservatuvarlarında müzik bölümü bulunmaktadır. Bununla beraber 2020 yılı itibari ile Türkiye genelinde 82 tane Güzel Sanatlar Lisesi ve 12 tanede mûsikî programı uygulayan Anadolu İmam Hatip Lisesi bulunmaktadır.

Bu okul ve kurumlar Türkiye'de özellikle okullarda verilen müzik eğitiminde en belirleyici

unsurlar olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Program geliştirme noktasında ise aşağıda aktaracağımız 1924, 1926, 1936, 1968, 1994, 2007, 2017 programlarının yanı sıra birçok güncelleme ve şuralar düzenlenmiştir. Bu programlar ve şuralarda alınan kararlar Türkiye'deki müzik eğitiminin gidişatını belirlemede birinci derecede rol üstlenmektedir.

2.1.1. 1924 İlk Mektepler Programı

3 Mart 1924 tarihinde 430 Kanun numarası ile kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğretim Birliği Yasası) tüm eğitim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığına yani Maarif Vekâletine devredilmesinin yanı sıra birçok önemli devrim ve kanuna temel teşkil etmiştir. 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nda müzik ile ilgili konular ve uygulamalar genel yapı ve uyarılarla da olsa yol gösterici olarak yazılmış ve kayda alınmış olması önemlidir.

Programda gaye ve hedefler bir başlık altında toplanmamış ancak program içerisinde farklı farklı bölümlerde değinilerek aktarılmıştır.

Bu programla ilgili başka bir analizde ise, programda amaçların olmadığı, programın içerik bölümü olarak kabul edilebilecek açıklamalarında konuların 1, 2, 3. sınıf için birlikte, 4. ve 5. sınıflar için ayrı verildiği, programın eğitim durumları ve değerlendirme unsurlarına ilişkin bir bilgiyi barındırmadığı belirtilmektedir. Bu çalışmada ayrıca ilk mekteplerde çocuklara verilecek ders kitapları içinde müzik ders kitabının mevcut olmadığı da vurgulanmaktadır (Sazak vd., 2014, s. 13).

Cumhuriyet öncesi döneminde etkilerinin görüldüğü, özellikle öğretim materyali olarak yeni bir kaynağa gereksinim duyulmadığı görülen 1924 yılındaki ilk program, aşağıda belirtilen hususlar bağlamında kendisinden sonra yapılacak olan programlar için bir giriş anlamı taşıyor diyebiliriz.

2.1.1.1. 1924 İlkokul Programında Müzik Dersinin İçeriği

2.1.1.1.1. 1. 2. ve 3. Sınıflar

İlk mekteplerin 1. 2. ve 3. sınıflarında şifahi[1] olarak tek sesli şarkılar talim edilir. Çocukların seviyesi ile mütenasip[2] güzel parçalarla talebenin kulakları ve sesleri terbiye edilir. Seslerin düzgün ve temiz olarak çıkmasına ve burundan çıkarılmasına dikkat edilmelidir. İntihap[3] edilecek şarkılarda büyük fasılalar[4] bulunmamalı ve teganniyâta bilhassa ritmik teminine itina olunmalıdır.[5]

2.1.1.1.2. 4. Sınıf

Majör ve minör gamlarıyla iki sesli ve küçük fasılalı ufak şarkılar teganni ettirilecektir. Solfeje ait basit ve iptidai mehabis;[6] çizgiler ve beyazlar, notaların çizgi üzerinde ve beyazlarla bulunmasına nazaran isimleri, dokuz şekil beş çizgi üzerinde ve dört beyazdan zarp ve imtidadın[7] izahı. Dörtlük, iki dörtlük ve bir dörtlük kıymetlerle izahı ve bu kıymetlerin zarplara tatbiki yapılacaktır.

2.1.1.1.3. 5. Sınıf

İlk Mekteplerin Müfredat Programında (1924, ss. 56-57) Teganniyâta tevsi edilmiş fasılalarla iki sesli şarkılara devam. Çizgi altında "Sol" e kadar, çizgi üzerinde "Re" ye kadar hatt-ı manzumelerdeki[8] notalar öğretilir. sekizlik ve onaltılık kıymetler sükûtlarıyla beraber zarplara tatbik ettirilir (MEB, 1340 (1924), s. 56-57).

2.1.2. 1926 İlkokul Müzik Öğretim Programı

1926 İlkokul programında özellikle 1924 programına göre çok ciddi değişiklikler ve yeniliklerin yanında sistem kurgusunun en önemli temellerinin de atıldığı açıktır. Bu temellendirmelerin başında da "toplu öğretim" yönteminin uygulanırlığı gelmektedir. Diğer

[1] Şifahi: Sözlü olarak
[2] Mütenasip: Düzeyine uygun
[3] İntihap: Seçilecek
[4] Fasılalar: Aralıklar
[5] Ritmik Teminine İtina Olunma: Ritim sağlamaya özen gösterme
[6] İptidai Mehabis: İlk bilgiler.
[7] Zarp Ve İmtidad: Vuruş ve Uzatma.
[8] Hatt-ı Manzumelerdeki: Dizilerdeki.

yenilikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Öğrencinin kişisel ilgisinin dikkate alınması ve iş eğitimine önem verilmesi kabul edilmiştir.

2. Derslerin yalnız müfredatı sayılmakla yetinilmemiş, her dersin amacı ve öğretiminde uygulanacak metodun ana hatları da belirtilmiştir.

3. Derslerin çevre şartlarına göre öğretimi ve geniş imkân yaratılması görüşü de bu programda yer almıştır (Özalp, 1977, s. 78-79).

Bunun yanında uygulanmak istenen sistem ve politikaların "mekteplerde ilahi öğretmek memnudur" ve kız çocuklara "evlerde öğretilen adi ninniler öğretilmeyecektir" (MEB, 1926, s. 107). İfadeleri ile net bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu söylemler mevcut düzen koyucuların dini mûsikîye bakış açsını da ortaya koymaktadır.

2.1.2.1. 1926 İlkokul Programında Müzik Dersinin İçeriği

2.1.2.1.1. 1. 2. ve 3. Sınıflar

İlk üç sınıfta çocuklara basit şarkılar öğretilir. Bu sınıflardan nota ve nazariyat öğretilmez.

2.1.2.1.2. 4. Sınıflar

Bu sınıfta bir taraftan şifahen öğretilen çocuk şarkılarına devam olunur, diğer taraftan notaya başlanır. Alfabe dersinde her harfin ayrı terimlerle talim edildiği gibi notaların taliminde de tedrice riayet[9] şarttır.

Bu sene zarfında portanın altındaki "Si" den 3. aralıktaki "Do" ya kadar dokuz not öğretilir. Beş çizgi ve sol anahtarı gösterildikten sonra notların yerlerine nazaran isimleri ve sedaları ayrı ayrı derslerden öğretilir. Evvelce öğretilen notlarla bol temrinler yaptırılır. Darbın nasıl vurulacağı öğretilir. Dokuz notun isimlerini de sedalarını öğreticiye kadar yalnız dörtlük kıymet istimal olur. Bilahare 3/4 'lük usulü izah olunarak ikilik, birlik kıymetlerle dörtlük, ikilik ve birlik sükûtlar ayrı derslerde öğretilir. Çocuk, nota kıraatinde mümarese peyda

[9] Tedrice Riayet: Adım adım, kolaydan zora doğru.

ettikten[10] sonra bu notalarla yazılmış basit şarkılar verilir.

2.1.2.1.3. 5. Sınıf

Bu sınıfta da bir taraftan şifahen öğretilen şarkılara devam olunur. Mûsikî dersine daha ziyade cazibe ve tenevvü veren iki sesli şarkıların teganni ettirilmesi şayan-ı tavsiyedir. Diğer taraftan notaların talimine devam olunur.
Dördüncü sınıfta öğretilen dokuz nota üç not daha ilave edilerek beşinci çizgideki "Fa" ya kadar tevsi edilir.
Bu sınıfta sekizlik not ve sükûtlarla da temrinler yaptırılır. Bunlardan maada 3/4'lük ve 4/4'lük usuller tezyit noktası, bağ ve tekrar işaretleri izah ve istimal edilir. Bir "oktav" dâhilinde notlarla teganni terimlerine devam edilir. (MEB, 1926, s. 108-109).

2.1.3. 1936 İlkokul Müzik Öğretim Programı

1936 müzik öğretim programı ile ilgili, öncekilere oranla daha kapsamlı ve zor bir içerikle sunulması, açık ve net olarak verilmemiş olsa bile dersin genel hedefleri olarak düşünülebilecek açıklamalar özel müzik öğretim yöntemlerine çalgı ve orkestralara yapılan vurgular ve kapsamlı bir eğitim durumu sunumu ile programın, dönemine göre gelişmiş bir program olduğunu söyleyebiliriz.

Öğrenci merkezli olacak şekilde hazırlanmış olan 1936 İlkokul Programında, müzik programı alanınında çocukların gelişimleri, ilgileri ve derste aktif olma durumları göz önünde bulundurularak hazırlanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu durum mevcut durumdan daha iyi bir noktaya gelme isteğinin de göstergesidir.

> *1925 yılında basılan 'Talim-i Kıraat-i Mûsikî' isimli kitap bu döneme kadar en önemli örnek olarak göze çarpıyor. Ancak programın uygulandığı 1936-1948 döneminde kullanılan ders kitapları ile ilgili olarak Zati Arca Bey 1929 tarihli 'Tedrisat-ı Mûsikî Kısım: 2', Zeki Üngör'ün 1929 tarihli 'Çocuklara Gençlere Teganni Dersleri' isimli eserleri bu dönemde müzik ders kitabı olarak kullanılmış olabilir. 1936 ilkokul müzik*

[10] Mümarese Peyda Etmek: Yatkınlık kazanmak.

programı dönemi için Yönetken' in 1927 tarihli müzik öğretimi ile ilgili kitabı, Ataman'ın 1929-1930 tarihli müzik eğitimine ilişkin Maarif Vekâletinin 'Terbiye' dergisindeki yazılarının kaynak kitap ve materyaller olduklarını belirtir. Bu dönemde ayrıca; Cevat Memduh Altar'ın 1929 tarihli 'Armoni' ve 1930 tarihli 'Kontrpuan' kitapları, Zati Arca'nın 1930 tarihli 'Nota Lektürü ve Ezgisi' ile 'Tedrisat-ı Mûsikî Kısım: 2' kitapları, Ahmet Muhtar Ataman'ın 1930 tarihli 'Mufassal Mûsikîsi Nazariyatı', Ferit Hilmi Atrek'in 1935 tarihli 'İlkokulda Şarkılarım', M. Sadi Egemen'in 1930, 1934, 1936 tarihli 'Solfej' kitapları, Mehmet Ali Feridun'un 1929 tarihli 'İlk Mûsikî Kitabı', M. Hulusi Öktem'in 1930 ve 1934 tarihli 'Mekteplerde Mûsikî' kitapları ile 1935 ve 1936 tarihli 'Okullarda Müzik' kitapları bu dönemin kaynak müzik ders kitapları olarak düşünülebilir. Bunlara ek olarak M. Zati Arca'nın 1943 tarihli 'Nota Öğretici ve Nota Lektürü Kitabı', Ahmet Muhtar Ataman'ın 1940 tarihli 'Mûsikî Alfabesi ile Mûsikî Tedrisatı Nasıl Yapılır?' ve 1940, 1946 ve 1947 tarihli 'Mûsikî Alfabesi' isimli kitapları, M. Hulusi Öktem'in 1937, 1938, 1940, 1941, 1945, 1946 tarihli 'Okullarda Müzik' kitapları ile yine aynı yazarın 1946,1947 tarihli 'İlkokullarda Müzik kitapları, Safa Tangör 'ün 1940 tarihli 'Müzik 1 kitabı müzik dersi kaynak veya ders kitabı olarak kullanılması muhtemel kitaplardır (Aksu, 2018 s. 38).

Bizim için de bu kitaplar temel araştırma unsurları niteliğindedir.

2.1.3.1. 1936 İlkokul Programında Müzik Dersinin İçeriği

2.1.3.1.1. 1. Sınıf

Yalnız tek sesli muhtelif şarkılar, şarkılı oyunlar, marşlar, ritmik hareketli şarkılar, işaretli şarkılar öğretilecektir. Ritimleri canlı ve oynak parçalara daha çok yer verilecektir.

2.1.3.1.2. 2. Sınıf

Tek sesli şarkılara devam; çift sesli şarkılar. Yılın ilk yarısında gamın önemli iki notu olan "Do-Sol" üzerinde muhtelif temrinler. Yılın ikinci yarısında da "Do-Mi-Sol" notları üzerinde temrinler. Bu notlar ayrı ayrı teganni edileceği gibi sınıfı üç kısma ayırıp her gruba bir not vermek suretiyle üç not aynı zamanda teganni ettirilir. Bu son şekil bilhassa çok sesli müzik eğitimine başlangıç olur.

2.1.3.1.3. 3. Sınıf

Tek ve çift sesli şarkılara devam. Gamın üç-beş notu demek olan pentakor üzerinde temrinler. Burada bilhassa Do-Mi, Mi-Do; Re-Fa, Fa-Re; Mi-Sol, Sol-Mi… gibi üçlü fasılalar ayrıca öğretilecektir.

2.1.3.1.4. 4. Sınıf

Tek ve çok sesli şarkılara devam. Do majör gamın notları üzerinde muhtelif temrinler üçüncü sınıfta olduğu gibi bütün fasılalar öğretilecektir (ikinci, üçüncü, dördüncü sınıflarda yapılacak temrinler sadece fonomimi, tünek, ses merdiveni gibi basit vasıtalarla yapılır).

2.1.3.1.5. 5. Sınıf

Tek ve çok sesli şarkılara devam. Porte. Sol anahtarı. İkinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda muhtelif vasıtalarla sesleri öğretilmiş olan notların porte üzerindeki yerleri ve adları. Notaların Porte üzerindeki yerleri öğretilirken ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda gözetilmiş olan tedriç (adım ilerleyiş) burada da gözetilecek ve sıra ile Do-Sol; Do-Mi-Sol; Do-Re-Mi-Fa-Sol; Do-Re-Mi-Fa-Sol-La-Si-Do ve sonunda da çocuk sesi vüs'atinin (genişliğinin) notları öğretilecek ve üzerinde bir, iki sesli muhtelif temrinler yapılacaktır.

Bu temrinlerde 4'lük not ve sükût ikilik not ve sükût kıymetleri ile 2/4, 3/4, 4/4 usuller kullanılacaktır.

Bu temrinlerde *dh. h. f. ff.* gibi başlıca nüans işaretleri ve *Allegro, Andante ve Largo* gibi başlıca hareketler kullanılarak talebede nüans ve hareket şuuru uyandırılır (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 218-219)

2.1.4. 1948 İlkokul Müzik Öğretim Programı

Arslan (1999) çalışmasında 1948 ilkokul programının 1926 ve 1936 programlarının geliştirilmiş bir şekli olduğunu, amaçların daha detaylı ve gruplanmış halde bulunduğunu ancak programın öğrenmeyi "zihni bir eylem" kabul ederek öğrenmenin duyuşsal ve devinişsel boyutlarını ihmal etmesinin, programın çocuğun bir vatandaş olarak kişiliğini her

yönden bir bütün olarak yetiştirmeyi amaç edindiği halde; derslerin yüklü konularının zihin eğitimine önem vermesinin ve bu yönü ile amaçlarla, müfredat arasında çelişki olmasının ve programın esnekliğe yer vermemesinin programın eleştirel unsurları olduğunu vurgular.

Müzik programı özelinde ise 1948 programında Müzik dersinin içeriği, 1936 Programı'ndakilerin hemen hemen aynısıdır. Değişiklik, terimlerin dil açısından kısmen yenilenmesi ve örneklerin biraz artırılmasıdır (Altunya, 2001, s. 42).

1948 İlkokul Müzik Öğretim Programının "*hedefler*" başlığının altında "*amaçlar*" bölümü ile programın müzik dersi ile amaçladığı unsurları şöyle sıralıyor;

> **1**-Çocukta müzik sevgisini ve ritim duygusunu geliştirmek.
>
> **2**-Her çocuğu; ilgi ve yeteneğine göre şarkı söylemeye, bir müzik aleti çalmaya, bir müzik parçasını dinlemeye, ritmik çalışmalara ve yaratıcı faaliyetlere katılmaya teşvik etmek.
>
> **3**-Çocuğun, toplum içinde etkin yaşayabilmesi için gerekli müzik beceri ve bilgilerini elde etmesine yardım etmek.
>
> **4**-Okulda, evde ve çevredeki müzik faaliyetlerine çocuğun katılmasını teşvik ederek müziği, çocuğun toplumsallaşmasında ve heyecanları bakımından gelişmesinde bir araç haline getirmek.
>
> **5**-Müzik çalışmaları yolu ile milli birliğin gelişmesine yardım etmektir (MEB, 1948, s. 260) şeklinde sıralanmıştır.

Aksu (2018) bu programın geçerli olduğu 1948-1968 yılları arasında müzik derslerine eşlik eden ve eşlik ettiği muhtemel müzik ders kitapları veya kaynak kitapları ile ilgili şu kaynakları referans göstermiştir: Ahmet Muhtar Ataman'ın 1948, 1949, 1955, 1960, 1961 tarihli, "Mûsikî Alfabesi" , Sadi Yaver Ataman'ın 1965 tarihli "Okullar İçin Halk Müziği ve Müsamere Türküleri", 1966 tarihli "Okullar İçin Yeni Şarkılar ve Kahramanlık Türküleri", Ferit Hilmi Atrek'in 1949 tarihli "İlk Okul Müzik Kitabı", Ziya Aydıntan'ın 1955 tarihli "Şarkılarla Müzik Eğitimi 1-2" kitapları, Ziya Aydıntan ve Saip Egüz'ün 1956 tarihli "Kolay Mandolin Metodu", Ziya Aydıntan ve Saip Egüz'ün 1966 tarihli "İlkokullarda Müzik Eğitimi, Sınıf: 1, 2, 3, 4, 5" ve 1966 tarihli "İlkokullarda Müzik Eğitimi Kılavuzu", İsa Coşkuner'in 1952 tarihli "Okul Müzik ve Oyun Rehberi" ve 1954 tarihli "Müzik Öğretimi" kitapları, Fuat Koray'ın 1948 tarihli "Çocuğa ve Söze Göre Müzik", 1949 tarihli "Çocuklarımıza Şarkılı Oyunlar ve Müzikli Şiirler" kitabı, Hulisi Öktem'in 1951 tarihli "Okullarda Müzik" ve 1948, 1949, 1951, 1953, 1958, 1963 tarihli "İlkokullarda Müzik"

kitapları, Hasan Toraganlı'nın 1950 tarihli "Çocuklarımıza Yeni Şarkılar" isimli kitabı, Ruhi Üngör'ün 1965 tarihli "Türk Marşları", Halil Bedii Yönetken'in 1952 tarihli "Okulda Müzik Öğretimi ve Öğretim Metodları", 1953 tarihli "25 Çocuk Şarkısı", 1961 tarihli "İlkokul Şarkıları" ve 1966 tarihli "İlkokul Müzik Kılavuz".

Bu kitaplarda aynı şekilde araştırmamızda önemli kaynaklar arasında yer alacaktır.

2.1.4.1. 1948 İlkokul Müzik Dersinin İçeriği

2.1.4.1.1. 1. Sınıf

Tek sesli şarkılar, şarkılı oyunlar, marşlar, ritmik hareketli şarkılar, işaretli şarkılar öğretilecektir. Ritimleri canlı ve oynak parçalara daha çok yer verilecektir.

2.1.4.1.2. 2. Sınıf

Tek sesli şarkılar devam. Yılın ilk yarısında gamın önemli iki notu olan "Do-Sol" sesleri üzerinde çeşitli alıştırmalar. Yılın ikinci yarısında da majör "Do" gamının temel akorunu teşkil eden "Do-Mi-Sol" sesleri üzerinde alıştırmalar. Bu notlar ayrı ayrı teganni edileceği gibi sınıfı üç kısma ayırıp her gruba bir not vermek sureti ile üç not aynı zamanda teganni ettirilebilir. Bu son şekil bilhassa çok sesli müzik eğitimine başlangıç olur.

2.1.4.1.3. 3. Sınıf

Tek sesli şarkılara devam çift sesli şarkılar ve basit kanonlar. Gamın ilk beş notu demek olan pentakort üzerinde temrinler. Burada Do-Mi, Mi-Do, Re-Fa, Fa-Re, Mi-Sol, Sol-Mi gibi beşli aralıklar ayrıca gösterilecektir**.**

2.1.4.1.4. 4. Sınıf

Tek ve çift sesli şarkılara devam. Majör Do gamının notları üzerinde çeşitli alıştırmalar.

Burada da üç sınıfta olduğu gibi öğretilen bütün aralıklar çıkıcı ve inici şekilleri ile öğrencilere iyice kavratılacaktır. Gösterilen basamağa göre yazılı not öğretimi dörtlük, ikilik, birlik değerler ve 2/4, 3/4, 4/4'lük ölçüler.

2.1.4.1.5. 5. Sınıf

Tek ve çok sesli şarkılara devam. Porte, sol anahtarı. İkinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda gözetilmiş olan tedriç burada da gözetilecek ve sıra ile Do-Sol, Do-Mi-Sol, Do-Re-Mi-Fa-Sol, Do-Re-Mi-Fa-Sol-La-Si-Do sonunda çocuk sesi genişliğinin notları öğretilecek ve üzerinde bir iki sesli alıştırmalar yapılacaktır. Bu alıştırmalarda dörtlük not ve sus ikilik not ve sus değerleri ile 2/4, 3/4, 4/4'lük usuller kullanılacaktır**.** (MEB, 1948, s. 264-265)

2.1.5. 1968 İlkokul Müzik Öğretim Programı

2.1.5.1. 1968 İlkokulu Programında Müzik Dersinin Konuları

Bu programda birçok yenilik ve uygulamada daha derinlemesine bir yaklaşımla eğitim süreçlerinin planlandığını konu dağılımından anlayabiliyoruz.

2.1.5.1.1. 1. ve 2. Sınıf Konuları

1-Okul öncesinde çocuğun yaşayışına girmiş olan sayışma, Tekerleme, ninni, oyun ezgisi gibi çocuk müzikleri
2-Çevrede söylenen ve çocuğa her bakımdan uygun olan türküler
3-Komşu bölgelerin bütünü ile kolay öğrenilebilir ve eğitsel değeri olan yurt türküleri
4-Çeşitli konular, işleyen taklitli, hareketli şarkılar
5-Oyun şarkıları, tabiat olayları anlatan şarkılar
6-Ünitelerle ilgili şarkılar
7-Milli bayramlarda söylenen Atatürk'le ilgili yeni ve tarihi şarkılar, türküler, marşlar
8-Komşu ülkelerin kolay ve seçkin çocuk şarkılarından örnekler

2.1.5.1.2. 3. Sınıf Müzik Dersi Konuları

1-İlk iki sınıfta öğrenilen şarkıların tekrarı
2-Çeşitli konularda taklitli taklitsiz şarkılar, türküler, oyun havaları.
3-Uygun Türk okul müziği örnekleri.
4-Başka ülkelerin uygun tek ve iki sesli okul şarkıları, kanonlar
5-Çalgı eşlikleri yazılmış şarkılar, türküler
6-Müzikli oyunlarda geçen şarkılar, ront şarkıları, masal şarkıları.
7-Solo-koro için düzenlenmiş şarkı ve türküler

2.1.5.1.3. 4. Sınıf Müzik Dersi Konuları

1-Daha önceki sınıflarda öğrenilmiş şarkıların tekrarı
2-Değişik bölgelerin değişik karakterlerdeki uygun halk türküleri ve çocuk şarkıları
3-Halk müziği temeline dayanarak yapılmış olan tek ve çok sesli okul şarkıları
4-Kahramanlık şarkıları, destan tarzında türküler.
5-Değişik ülkelerin okul müziklerinden seçkin örnekler, kanonlar.
6-Ünlü bestecilerin çocuklar için yazdıkları şarkılardan örnekler.

Bu sınıfta hem kulaktan hem nota ile şarkı öğretilecek Re-La beş sesi içinde ve 4'lük, 8'lik, 2'lik ve 16'lık süre kalıplarıyla çalışma yapıldıktan sonra, kalın Do, ince Do, ince Si ve ince Re sesleri, ezgi gidişleri içinde alınarak Re dizisi tamamlanacaktır.

2.1.5.1.4. 5. Sınıf Müzik Dersi Konuları

1-Tek ve çok sesli halk türküleri.
2-Tek ve çok sesli eski çocuk ve okul şarkıları.
3-Tek ve çok sesli eski ve yeni ulusal şarkılar, marşlar.
4-Dünya çocuk şarkılarından seçmeler.
5-Çocuk yaşayışı ile ilgili kanonlar.
6-Müzik oyun şarkıları, masal türküleri, ront şarkıları üzerinde durulmalıdır.(MEB, 1968, s. 244-248)

2.1.6. 1994 İlkokul Müzik Öğretim Programı

Bu program, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim kapsamında 1. Sınıftan 8. Sınıfa kadar kendi içinde tutarlı bir eğitim sürecinin şekillenmesi düşünülerek hazırlanmış bir programdır. Her yeni programda olduğu gibi 1994 programında da bulunulan dönemin gerçekleri ve gelişmeleri göz önünde bulundurularak hazırlanmış ve çağdaş program geliştirme ilkeleri çerçevesinde yapılmış ilk program özelliğini taşıyordu.
Bilişsel anlamda yoğun bir bilgi aktarımının söz konusu olduğu 1994 İlkokul Müzik Dersi Öğretim Programında nota üretiminin 3. Sınıfta, çalgı ve üretiminin ise ikinci sınıfta başladığı görülmektedir programa göre şarkı öğretimi ilk iki sınıfta daha çok kulaktan öğretim yolu ile yapılmalı ancak diğer sınıf düzeylerinde de gerektiğinde bu yöntem kullanılmalıdır, müzik yazısı notası yoluyla şarkı öğretiminin ise en geç ilkokul 3. sınıfta başlayabileceği belirtilmiştir (Aksu, 2018, s. 50).

Programa göre "Müzik derslerinde öğrencinin yaşayışından ve çevresinden yola çıkarak öğrenciye kazandırılan her davranış, bilgi ve beceri somut örneklerle desteklenmeli ve yakından uzağa, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene ve yaparak yaşayarak öğrenmek gibi ilkeler esas alınmalıdır". Ayrıca ünitelere göre sınıf öğrenci üzerine uygun eğitici niteliği, yüksek ezgi, söz uyumu (prozodi), doğru ses sınırı öğrencilerin ses genişlikleri uygun şarkılar seçilmelidir. Programda, şarkıların eşlik etmeye uygun olması gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda şarkı öğretiminde, şarkının özelliğine göre hem "bütün-parça-bütün" yönteminin hem de "parçadan bütüne" yönteminin kullanılabileceği ifade edilmiştir (MEB, 1994, s. 600). Programda şarkı öğretiminde yaratıcı çalışmalardan ve şarkı sözlerinin anlamı ile ezgilerin ritimleri üzerinde durularak oyunlaştırmalardan yararlanılmasının önemle üzerinde durulmuştur. Ayrıca ses değişimi dönemindeki öğrencilere ses sınırlarını zorlamaya ve daha çok çalgı ve ritim eğitimi ağırlıklı özel bir eğitim uygulaması gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 1994).

Programda, "ülkemizde yaşayan belli başlı müzik türlerinin hepsine yer veren, milli birlik ve beraberliğimizi koruyan, pekiştiren ve geliştiren ortak temel müzik kültürü ve bunun gerektirdiği ortak bir müzik repertuvarı kazandırılması esas alınmıştır" (MEB, 1994) denilmektedir.
Programda müzik dersinin genel amaçlarından bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Temel Müzik bilgilerine sahip olabilme,

2-Sesleri temel özellikleriyle tanıyabilme,

3-Sesler arasındaki temel ilişkileri karayabilme,

4-Müziği oluşturan temel ögeleri kavrayabilme,

5-Müzik yapma ve dinleme araçlarını tanıyabilme,

6-Geleneksel ve çağdaş; yöresel, ulusal ve evrensel müzikleri tanıyabilme,

7-Müziğin kaynağını, oluşum ve gelişimini kavrayabilme,

8-Müziğin insan yaşamındaki yerini ve önemini kavrayabilme,

9-Düzeyine uygun müzikleri çözümleyebilme,

10-Düzeyine uygun müzikler yazabilme,

11-Müziğin her türünde nitelikli olanı niteliksizden ayırt edebilme,

12-Atatürk'ün müzikle ilgili temel görüşlerini doğru anlayabilme,

13-Sesini doğru ve etkili kullanabilme,

14-Dinlediği müziklere uygun ritmik deyimlerle eşlik edebilme,

15-Müzik yapma dinleme araç ve gereçlerini kurallarına uygun kullanabilme,

16-Sözlü müziklerde Türkçeyi doğru ve anlamlı kullanabilme,

17-Düzeyine uygun tekerleme, sayışma, ninni, şarkı, türkü, marşları doğru, temiz ve anlamlı söyleyebilme,

18-Kazandığı müzik dağarcığını çeşitli etkinliklerle sergileyebilme,

19-Müzik yazısını doğru okuyabilme,

20-Müzik yazısını doğru yazabilme,

21-Başta İstiklal Marşı olmak üzere başlıca ulusal marş ve şarkılarımızı özüne uygun söyleyebilme,

22-Müziği başka anlatım biçimlerine dönüştürebilme,

23-Yaratıcı müziksel çalışmalar yapabilme,

24-Müziksel bir çevre içinde yaşadığının farkında olabilme,

25-Müzik dinlemekten hoşlanabilme,

26-Çevresindeki müzik etkinliklerine katılabilme,

27-Kendisini müzik yoluyla ifade edebilme,

28-Çok yönlü ve hoşgörülü bir müzik anlayışı kazanabilme,

29-Bilinçli bir müzik dinleyicisi olabilme,

30-Müzik kültürünün genel kültürün ayrılmaz bir ögesi olduğunu görebilme,

31-Ulusal birliğimizi, bütünlüğümüzü pekiştiren ve dünya ile bütünleşmemizi kolaylaştıran bir şarkı dağarcığına sahip olabilme (MEB, 1994).

2.1.7. 2007 İlkokul Müzik Öğretim Programı

2007 İlköğretim Müzik Dersi Öğretim Programı temel olarak, "Öğrencilerin müziği etkinlikler aracılığıyla yaşayarak hayatlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmek ve müzik yoluyla; kendisi ve çevresiyle barışık, ulusal ve uluslararası kültürleri tanıyan, vatan ve millet sevgisine sahip, çevresindeki olaylara, değişim ve gelişmelere duyarlı, güzel sanatların her türüne açık, mutlu, kişilikli ve özgüveni olan bireyler olarak yetişmelerini sağlamaya yöneliktir" (MEB, 2007).

Ders öğretim sürecinin sadece müzik öğretimi noktasında değil hem hayat becerileri olarak hem de toplumsal ve kültürel yeterlilik olarak kazandırılmak istenen ögeler olduğunu "Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma; yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, müzik algılama ve bilgilenme, kişisel ve sosyal değerlere önem verme, müzik okuryazarlığı edinebilme, estetik duyarlılığa sahip olma "şeklinde sıralanmış olmasından net bir şekilde anlıyoruz (MEB, 2007, s. 7).
Bu çerçevede de müzik dersi öğretim programının amacı Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak şu şekilde sıralanmıştır:

1-Müzik estetik yönünü geliştirmek,
2-Duygu, düşünce ve deneyimlerini müzik yoluyla ifade etmelerine imkân sağlamak,
3-Yaratıcılık ve yeteneğini müzik üretme yoluyla geliştirmek,
4-Yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası müzik kültürlerini tanımak,
5-Kişilik ve özgüven gelişimlerine katkı sağlamak,
6-Müzik aracılığı ile zihinsel becerilerinin gelişimini sağlamak,
7-Müzik yoluyla bireysel ve toplumsal ilişkilerini geliştirmek,
8-Bireysel ve toplu olarak değişik türlerde nitelikli şarkı dinleme, söyleme ve çalma etkinliklerine katılımlarını sağlamak,
9-Müziksel algı ve bilgilerini geliştirmek,
10-Türkçeyi doğru ve etkili kullanmalarını sağlamak,
11-İstiklal Marşı başta olmak üzere diğer marşlarımızı özüne uygun olarak seslendirmelerini sağlamak,
12-Müzik yoluyla sevgi paylaşım ve sorumluluk duygularını geliştirmek,
13-Milli birliğimizi bütünlüğümüzü pekiştiren ve dünya ile bütünleşmemizi kolaylaştıran müzik kültürü ve birikimine sahip olmalarını sağlamak,

14-Atatürk'ün Türk müziğinin gelişmesine ilişkin görüşlerini kavramak ve Atatürk ilke ve inkılaplarına gönülden bağlı, kültürlü bireyler olarak yetişmelerini sağlamak (MEB, 2007, s. 6-7).

Programda kazanımlar öğrenci gelişim düzeylerine göre birinci sınıftan sekizinci sınıfa doğru sarmal bir anlayışla sıralanmıştır. Programda yer alan kazanımların bazıları kolaydan zora görüşü kapsamında "sıralı kazanımlar" kazanım tablosunun açıklamalar bölümünde belirtilmiştir. Bu kazanımların verilme zamanının ise öğrenci ilgi, istek ve bireysel farklılıklarını ve çevresel faktörlere dayalı olarak öğretmenin inisiyatifinde olduğunun altı çizilmiştir. Programda sarmal bir anlayışla ders içi ve disiplinler arası bir şekillendirmenin önemini vurgulamıştır (Gültekin, 2020, s. 503).

2.1.8. 2018 İlkokul Müzik Öğretim Programı

2017 yılında programların bilimsel, sosyal, teknolojik ihtiyaçlara ve gelişmelere uygun olmasını sağlamak amacıyla öğretim programları gözden geçirilip güncellenmiş ve 2018 yılında uygulamaya konulmuştur (Gültekin, 2020, s. 507).

Programda, öğrencilerin etkin katılımının sağlanması amacıyla "anlatım, soru-cevap, röportaj, münazara, araştırma-inceleme, oyun, drama, yaparak-yaşayarak öğrenme, üretme, görev paylaşımı, sergileme" gibi çeşitli öğretim yöntemlerinin kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca "dinleme, ritimleme, doğaçlama yapma ve toplu söyleme" gibi özel müzik öğretim yöntemlerinin müzik dersinin sevilmesi ve etkili bir şekilde işlenmesi açısından oldukça önemli olduğunun altı çizilmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin hazır bulunuşluklarının göz önünde bulundurulmasını bireysel ilgilerini ve yeteneklerini ortaya çıkaracak ve onları aktif hale getirecek etkinliklerinin planlanmasına çevre koşullarının dikkate alınmasına vurgu yapılmıştır. Ayrıca programda bilişim teknolojilerinden faydalanılması hususunun önemle üzerinde durulmuştur

Özellikle bu programda öne çıkan en önemli yönlendirmelerden biri de "eğitim öğretim sürecinin bir bütün olduğu görüşünden hareketle müzik dersinin diğer derslerle mutlaka ilişkilendirilerek yürütülmesine vurgu yapılmıştır bu kapsamda sağlık ile ilgili şarkılarda Hayat Bilgisi milli ve manevi değerleri yansıtan marşlarda sosyal bilgiler nota sureleri ve değerleri ile ilgili konularda matematik ritim ve hareketlerde Beden Eğitimi ve Spor dersi ile ilişkilendirmeler yapılabileceği önerisi getirilmiştir" (MEB, 2018) yaklaşımıdır.

2018 Müzik Dersi Öğretim Programında “eğitim sistemimizin yalnızca bilgi, beceri ve davranış kazandırma odaklı olmadığı bunun yanı sıra temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirme ile beslendiği programda vurgulanmıştır. Tüm öğretim programlarında olduğu gibi bu programda da yer alan kök değerler adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleridir. Ayrı bir program öğrenme alanı ünite ya da konu olarak ele alınmayan bu değerlerin öğrenme-öğretme süreci içerisinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerler öteki kök değerler ile ele alınarak hayat bulacağı” önemle vurgulanmıştır.

2018 İlkokul Müzik Dersi Öğretim Programının amaçları şu şekilde ifade edilmiştir:

1-Müzik yoluyla estetik yönünü geliştirmek.
2-Duygu düşünce ve deneyimlerini müzik yoluyla ifade etmelerine imkân sağlamak.
3-Yaratıcılığını ve yeteneğini müzik yoluyla geliştirmek.
4-Yerel bölgesel ulusal ve uluslararası müzik türlerini tanıyarak farklı kültürlere ait ögelerin zenginlik olarak algılanmasını sağlamak.
5-Müzik aracılığıyla zihinsel becerilerinin gelişimini sağlamak.
6-Müzik yoluyla bireysel ve toplumsal ilişkilerini geliştirmek.
7-Müzik ile ilgili çalışmalarda bilişim teknolojilerinden yararlanmalarını sağlamak.
8-Bireysel ve toplu olarak nitelikli farklı türlerde şarkı dinleme ve söyleme etkinliklerine katılımlarını sağlamak.
9-Müziksel algı ve bilgilerini geliştirmek.
10-İstiklal Marşı başta olmak üzere maçlarımızı özüne uygun olarak seslendirmelerini sağlamak.
11-Müzik yoluyla sevgi paylaşım ve sorumluluk duygularını geliştirmek.
12-Milli birliğimizi bütünlüğümüzü pekiştiren ve dünya ile bütünleşmemizi kolaylaştıran müzik kültürü ve birikimine sahip olmalarını sağlamak.
13-Atatürk'ün Türk müziğinin gelişmesine ilişkin görüşlerini kavramak.

Müzik dersinde geliştirilmesi hedeflenen beceriler şu şekilde ele alınmıştır;
1-Müziği tanıyabilme.
2-Müzik-beden uyumunu sağlayabilme.
3-Müziği bireysel veya toplu yapabilme.
4-Müzikle toplum arasındaki bağı görebilme.

5-Müzikle kültür tarih ve estetik arasında bağ kurabilme.

6-Müziği milli manevi değerlerle ilişkilendirebilme.

7-Müziğin bir bilim dalı olarak da farklı bilimlerle ilişkisini kurabilme.

8-Müziğin her insan için öğrenilebilir olduğunu anlayabilme.

9-Dinleme, söyleme ve ritimsel etkinliklerle müzik yapabilme.

10-Kendini müzik yoluyla ifade edebilme.

11-Kültürel miras ve çeşitliliği geliştirebilme.

12-Müzik teknolojilerinin kullanabilme.

13-Etkin müzik üreticisi olabilme.

1. Sınıf Kazanımları

1.A. Dinleme – Söyleme

1.A.1. Ortama uygun müzik dinleme ve yapma kurallarını uygular.

1.A.2. İstiklâl Marşı'nı saygıyla dinler.

1.A.3. Çevresindeki ses kaynaklarını ayırt eder.

1.A.4 Çevresinde duyduğu sesleri taklit eder.

1.A.5. Çevresinde kullanılan çalgıları tanır.

1.A.6. Düzenli ve düzensiz sesleri birbirinden ayırt eder.

1.A.7. Ses ve nefes çalışmaları yapar.

1.A.8. Öğrendiği müzikleri birlikte seslendirir

1.A.9. Vücudunu ritim çalgısı gibi kullanır.

1.A.10. Belirli gün ve haftalarla ilgili müzik etkinliklerine katılır

1.A.11. Müzik çalışmalarını sergiler.

1.B. Müziksel Algı ve Bilgilenme

1.B.1. Müzik çalışmalarını gerçekleştirdiği ortamı tanır.

1.B.2. Çevresindeki varlıkları hareket hızlarıyla ayırt eder.

1.B.3. Müziklere uygun hızda hareket eder.

1.C. Müziksel Yaratıcılık

1.C.1. Ses oyunları yapar.

1.C.2. Oluşturduğu ritim çalgısıyla öğrendiği müziklere eşlik eder.

1.C.3. Basit ritmik yapıdaki ezgileri harekete dönüştürür.

1.C.4. Dinlediği / söylediği okul şarkılarının sözlerine uygun hareketler oluşturur.

1.C.5. Dinlediği öyküdeki olayları farklı ses kaynakları kullanarak canlandırır.

1.D. Müzik Kültürü

1.D.1. İstiklâl Marşı'na saygı gösterir.

1.D.2. Çevresindeki müzik etkinliklerine katılır.

1.D.3. Ortama uygun müzik dinleme ve yapma kurallarını bilir.

1.D.4. Ortama uygun müzik dinleme ve yapma davranışları sergiler.

1.D.5. Atatürk'ün sevdiği türkü ve şarkıları tanır.

Programın 1. Sınıf kazanımları içerisinde Millî, dinî ve manevi değerleri kapsayan bir kazanım bulunmamaktadır.

2. Sınıf Kazanımları

1.A. Dinleme – Söyleme

2.A.1. Ses ve nefes çalışmaları yapar.

2.A.2. Vücudunu ritim çalgısı gibi kullanır.

2.A.3. Öğrendiği müzikleri birlikte seslendirir.

2.A.4. Belirli gün ve haftalarla ilgili müzik etkinliklerine katılır.

2.A.5. İstiklâl Marşı'nı anlamına uygun söyler

2.A.6. Millî, dinî ve manevi günler ile ilgili müzikler dinler.

2.A.7. Müzik çalışmalarını sergiler.

2.B. Müziksel Algı ve Bilgilenme

2.B.1. Doğada duyduğu sesleri, gürlük özelliklerine göre farklı ses kaynakları kullanarak canlandırır.

2.B.2. Dağarcığındaki müzikleri anlamlarına uygun hız ve gürlükte söyler.

2.B.3. Çevresinde kullanılan çalgıları tanır.

2.B.4. Konuşmalarında uzun ve kısa heceleri ayırt eder

2.B.5. Duyduğu ince ve kalın sesleri ayırt eder

2.C. Müziksel Yaratıcılık

2.C.1. Dinlediği öyküdeki olayları farklı materyaller kullanarak canlandırır.
2.C.2. Oyun müziklerine, özgün hareketlerle eşlik eder.

2.D. Müzik Kültürü

2.D.1. Ortama uygun müzik dinleme ve yapma davranışları sergiler.
2.D.2. Farklı türlerdeki müzikleri dinleyerek müzik beğeni ve kültürünü geliştirir.
2.D.3. Okuldaki müzik etkinliklerine katılır.
2.D.4. Çevresindeki müzik etkinliklerine katılır.

3. Sınıf Kazanımları

3.A. Dinleme-Söyleme

3.A.1. Konuşurken ve şarkı söylerken sesini doğru kullanır.
3.A.2. Birlikte söyleme kurallarına uyar.
3.A.3. Belirli gün ve haftalarla ilgili müzikleri anlamına uygun söyler.
3.A.4. İstiklâl Marşı'nı saygıyla söyler
3.A.5. Oluşturduğu ritim çalgısıyla dinlediği ve söylediği müziğe eşlik eder
3.A.6. Kendi kültüründen oyunlar oynayarak şarkı ve türküler söyler.
3.A.7. Müzik çalışmalarını sergiler

3.B. Müziksel Algı ve Bilgilenme

3.B.1. Müzikteki uzun ve kısa ses sürelerini fark eder.
3.B.2. Müzikteki ses yüksekliklerini grafikle gösterir
3.B.3. Duyduğu basit ritim ve ezgiyi tekrarlar.
3.B.4. Müzikleri uygun hız ve gürlükte seslendirir.
3.B.5. Müziklerdeki aynı ve farklı söz kümelerini harekete dönüştürür.
3.B.6. Notalar ile renkleri eşleştirir
3.B.7. Seslerin yüksekliklerini, sürelerinin uzunluk ve kısalıklarını ayırt eder.

3.C. Müziksel Yaratıcılık

3.C.1. Dinlediği müziklerle ilgili duygu ve düşüncelerini ifade eder

3.C.2. Müziklerde yer alan farklı ezgi cümlelerini dansa ve oyuna dönüştürür.

3.C.3. Ezgi denemeleri yapar

3.C.4. Farklı ritmik yapılardaki ezgilere uygun hareket eder.

3.D. Müzik Kültürü

3.D.1. Bildiği çalgıları özelliklerine göre sınıflandırır.

3.D.2. Çevresindeki halk danslarını müzikleri ile tanır.

3.D.3. Farklı türlerdeki müzikleri dinleyerek müzik kültürünü geliştirir

3.D.4. Millî, dinî ve manevi değerler ile ilgili müzik dağarcığına sahip olur**.**

4. Sınıf Kazanımları

4.A. Dinleme – Söyleme

4.A.1. Birlikte söyleme kurallarına uyar.

4.A.2. İstiklâl Marşı'nı doğru söylemeye özen gösterir.

4.A.3. Farklı ritmik yapıdaki ezgileri seslendirir.

4.A.4. Belirli gün ve haftaların anlamına uygun müzikler söyler.

4.A.5. Müzik çalışmalarını sergiler

4.B. Müziksel Algı ve Bilgilenme

4.B.1. Temel müzik yazı ve ögelerini tanır.

4.B.2. Müzikteki ses yüksekliklerini grafikle gösterir.

4.B.3. Şarkı, türkü ve oyun müziklerinde hız değişikliklerini fark eder.

4.B.4. Öğrendiği seslerin temel özelliklerini ayırt eder.

4.B.5. Dinlediği müziklerdeki gürlük değişikliklerini fark eder.

4.B.6. Temel müzik yazı ve ögelerini (yükseklik, süre, hız, gürlük) bilişim destekli müzik teknolojilerini kullanarak ayırt eder.

4.C. Müziksel Yaratıcılık

4.C.1. Dinlediği müziklerle ilgili duygu ve düşüncelerini ifade eder.
4.C.2. Müziklere kendi oluşturduğu ritim kalıpları ile eşlik eder.
4.C.3. Kendi oluşturduğu ezgileri seslendirir
4.C.4. Farklı ritmik yapıdaki ezgilere uygun hareket eder.
4.C.5. Müziklerde aynı ve farklı ezgi cümlelerini dansa dönüştürür.

4.D. Müzik Kültürü

4.D.1. Müzik arşivi oluşturmanın önemini fark eder.
4.D.2. Sınıfça ortak müzik arşivi oluşturur.
4.D.3. Farklı türlerdeki müzikleri dinleyerek müzik kültürünü geliştirir.
4.D.4. Öğrenilen müzikler aracılığıyla millî ve manevi bilinç kazanır.
4.D.5. Çevresindeki müzik etkinliklerine katılır.
Bu programın kazanımları içerisinde 2. sınıf "2.A.6. Millî, dinî ve manevi günler ile ilgili müzikler dinler."
3.Sınıf "3.D.4. Millî, dinî ve manevi değerler ile ilgili müzik dağarcığına sahip olur." 4. Sınıf "4.D.4. Öğrenilen müzikler aracılığıyla millî ve manevi bilinç kazanır." İfadeleri ile milli ve manevi değerlerinde kitapta işlenmesi için bir açılım sağlandığı görülmektedir. (MEB, 2018, ss. 8-24)

2.2. Cumhuriyet Dönemi Müzik Eğitiminde Kullanılan Ders Kitapları ve Kaynak Kitaplar

Bu bölümde incelenen kitaplar içerisinde bulunan dini mûsikî unsurları 3. Bölümde değerlendirilecektir.

2.2.1. Talim-i Kıraat-i Mûsikî, 1925 (Mehmet Zati Arca)

Zati Arca tarafından yazılan bu kitap 1925 yılında yayınlanmıştır. Batı mûsikîsi öğretimi alanında yazılmış ilk solfej kitaplarından olma özelliğini taşımaktadır. Notalar, süreleri, tartımlar, çeşitli kuralların anlatımı, şarkı ve marşlardan oluşmaktadır.

İlk mektepler için yazılmış Talim-i Kıraat-ı Mûsikî de Zati ARCA temel müzik bilgisi

(notalar, tartımlar) üzerinde durmuştur.

2.2.2. İlk Mûsikî Kitabı, 1929 (Mehmet Ali Feridun)

Viyolonist ve Bestekâr olan yazar Mehmet Ali Feridun tarafından 1929 yılında yazılan İlk Mûsikî Kitabı isimli eserinde genel nota bilgileri, müzik yazım ve uygulama kurallarının uygulamalı şekilde yazıldığı, ardından da şarkılar ve marşlardan oluşan bir eser seçkisi bulunan kitapta Dini Mûsikî ile ilgili var olan tek unsur Mukaddime bölümünde "Kitabımıza ilave edilen marşlarda çocuk şarkılarında ve küçük manzumelerin bestelerinde eski mekteplerimizdeki "*ilahi*" melodilerini kaldırarak talebeye hakiki bir mûsikî zevki vermek gayesi takip olunmuştur." İfadelerinin yer alması dikkat çekicidir. Hakiki bir mûsikî zevkini oluştururken öz kültürünü dışlayan ve küçümseyen bir yaklaşımın halk nazarında ne kadar etkili olacağı yoruma açıktır.

2.2.3. Çocuklara ve Gençlere Teganni Dersleri, 1929 (Osman Zeki Üngör)

Dönemin Mûsikî Muallim Mektebi Müdürü Zeki Bey tarafından yazılan ve 1929 yılında Devlet Matbaası tarafından basılan kitap genel müzik bilgilerinin verilmesi ile tek sesli, kanon, iki sesli, üç sesli şarkılar ve marşlardan oluşuyor. Yalnız kitap içerisindeki iki eser klasik dini mûsikîmiz formlarında olmasa da barındırdığı öge itibari ile dikkatimizi çekti. Birincisi üç sesli düzenlenmiş olan mi majör tonunda yazılmış, sözleri Behiç Enver'e bestesi ise Zeki Üngör'e ait "Bir Kızın Duası" isimli eser ile sözleri Ahmet Muhtar Ataman'a, bestesi Handel'e ait olan ve Zeki Üngör tarafından uyarlanan fa majör tonunda yazılmış "Münacat" isimli eser 3. Bölüme aktarılmıştır.

2.2.4. Mufassal Mûsikî Nazariyatı, 1930 (Paul Rougnon)

Paris Konservatuvarı Profesörü Paul Rougnon tarafından yazılan, Ahmet Muhtar Ataman tarafından da çevrilen ve 1930 yılında Devlet Matbaası tarafından basılan kitap ayrıntılı bir öğretmen el kitabı niteliği taşıyordu. 16 fasıldan oluşan kitapta her konu tüm inceliklerine kadar anlatılmış. Rehber kitap özelliği taşıyan kitapta dini mûsikî unsuru yoktur.

2.2.5. Mekteplerde Mûsikî, 1934 (M. Hulusi Öktem)

Maarif Vekâletinin 4.12.1929 tarih ve 47 numaralı kararı ile muallim mekteplerine, ilk ve orta mekteplere kabul edilmiş olan kitap yıllar içerisinde güncellenerek yeni baskılar yapmıştır. İçerik olarak 3'e ayrılmış kitapta nazariyat ile solfej, sol ve fa anahtarı ile etütler ve bir kısmı Rubınstein, F. Poise, Schubert, Verdi, Wagner, Beethoven, Weber, Mozart gibi bestecilerin batı müziği eserlerinden uyarlanmış tek sesli, kanon, iki sesli şarkı ve marşlar yer almakta. Dini mûsikî bağlamında herhangi bir unsura rastlanmamaktadır. Kitabın Öndeyiş bölümündeki söylemler dışında dini mûsikî adına eser yer almamaktadır. Bu söylemler de 3. Bölüme aktarılmıştır.

2.2.6. İlkokulda Şarkılarım, 1935 (Ferit Hilmi Atrek)

Dönemin Kültür Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyetinin 03.01.1931 tarihli kararı ile ilkokul öğretmenlerine tavsiye edilen İzmir Erkek Lisesi Müzik Öğretmeni Ferit Hilmi Atrek'in "İlk Okulda Şarkılarım" isimli kitabında ilkokul düzeyinde, yine besteleri Ferit Hilmi Atrek'e ait şarkı ve marş formunda 48 eserlerden oluşan bir repertuvar kitabı niteliği taşımakta. İçerisinde dini mûsikî unsurları bulunmamaktadır.

2.2.7. Mûsikî Dersleri ve Mektep Şarkıları (İlk Mekteplerin 4. Ve 5. Sınıflarına, 1936 (Nihat Cemil)

1936 yılında neşredilen kitap dönemin müfredat programı çerçevesinde yazılmış kitapta özellikle kulak eğitimine önem verilmiş. "Mektep şarkılarının intihabında aşağıdaki hususlara dikkat edilecektir:" başlığının A bendinde "Mektep şarkıları garp mûsikî esaslarına tevfikan yani alafranga makamlarla yapılmış olacaktır." İbaresi dikkat çekicidir. Genel müzik bilgileri ve şarkıların bulunduğu kitapta dini mûsikî unsuru bulunmamaktadır.

2.2.8. Nota Lektürü ve Ezgisi, 1937 (Zati Arca)

Mutahassıs komisyonun raporu ve Kültür Bakanlığı kararı ile okullara kabul olunmuş kitap 1937 yılında Bürhaneddin Matbaasında basılmıştır. Maarif kitap programına kabul olunan

ilk mûsikî kitabına sahip olan Zati Arca tarafından yazılan kitap yine yazar tarafından güncellenerek etütler, iki, üç, dört sesli şarkı ve türkülerin bulunduğu ve öğrenciler için de egzersizlerin yer aldığı bir müzik kitabı niteliği taşımaktaydı. Aynı zamanda yazar tarafından sürekli güncellenen kitabın yıllar içerisinde yeni baskıları yapıldı. Kitapta dini mûsikî unsuru bulunmamaktaydı.,

2.2.9. Müzik 1, 1940 (Safa Tangör)

Safa Tangör tarafından kaleme alınan Müzik 1 isimli kitap 1940 yılında Ahmed İhsan Basımevi tarafından basılmıştır. Genel müzik bilgileri, öğretim metotları ve şarkıların bulunduğu kitap, öğretmenler için hazırlanmış bir rehber kitap özelliğindeydi. Dini mûsikî unsuru bulunmamaktaydı.

2.2.10. Mûsikî Alfabesi ile Mûsikî Tedrisatı Nasıl Yapılır, 1940 (Ahmet Muhtar Ataman)

Recep Ulusoğlu Basımevi tarafından 1940'ta basılan kitap, öğretmenlere müzik öğretimi noktasında bilgiler vermekte ve yöntemler öğretmektedir. Dini mûsikî unsuru bulundurmamaktadır.

2.2.11. Köy Enstitülerinde Müzik Eğitim Kılavuzu, 1945 (Bedri Akalın)

Gölköy Enstitüsü Müzik Başı Bedri Akalın tarafından yazılan ve 1945 yılında Milli Eğitim Basımevi tarafından basılan kitapta "Milli Eğitim Bakanlığı Neşriyat Müdürlüğünün 2.10.1945 günlü ve 83/11942-45sayılı emriyle birinci defa olarak 10000 sayı basılmıştır" ibaresi vardır.
Kitap dönemin etkin eğitim kurumlarından Köy Enstitüleri için yazılmış, genel müzik bilgileri, basit şarkılar, halk türküleri, oyun havaları, tabiat şarkıları ve doğa için şarkıların bulunduğu kitapta dini mûsikî unsuru bulunmamaktadır.

2.2.12. Çocuklarımıza Şarkılı Oyunlar ve Müzikli Şiirler, 1949 (Fuad Koray)

7-15 yaş arasındaki çocuklarımızla öğretmenlerinin şarkı ve şiir kitabı olarak tasarlanan üç

kitaptan birincisi olan kitaptaki tüm sözler yazar Fuad Koray'a aittir. Yazar "Zorluk sırasına göre *Şarkılı Oyunlar, Dans ve Islık Şarkıları, Müzikli Şiirler* gibi bölümlere ayırdığım bu kitaplarda telif, dünya çocuk edebiyatından adapte eserler; Türk halk melodilerinden faydalanılarak meydana getirilmiş şarkı, şiir ve çocuk oyunları bulunmaktadır." diyerek içerikle ilgili bilgi vermektedir. Dini mûsikî unsuru bulunmamaktadır.

2.2.13. Mûsikî Alfabesi, 1949 (Ahmet Muhtar Ataman)

1949 yılında İnkılap Kitapevi tarafından basılan kitap basit müzik bilgileri, küçük çocuk şarkıları, gamlar, egzersizlerden oluşan cep kitabı niteliğinde tasarlanmış ve içeriğinde dini mûsikî unsuruna rastlanmamıştır.

2.2.14. Okulda Müzik Öğretimi ve Öğretim Metotları, 1952 (Halil Bedii Yönetken)

Müzik öğretimi ve metotları açısından olabildiğince geniş kapsamlı olarak hazırlanmış kitabın ön sayfasında;
"Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 16.1.1950 tarih 5 sayılı kararıyla ilk ve orta dereceli okulların öğretmenleriyle öğretmen adayları için faydalı bulunduğu ve Bakanlığımızca satın alınarak bastırılması uygun görülmüş, Yayım Müdürlüğünün 2.11.1951 tarih ve 82/15443 sayılı emriyle birinci defa olarak 3000 sayı basılmıştır" ifadesi yer almaktadır. Kitap, müzik eğitimcileri için Batı Müziği odaklı olarak çok boyutlu olarak hazırlanmış ancak dini mûsikî bağlamında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

2.2.15. 25 Çocuk Şarkısı, 1953 (Halil Bedi Yönetken)

1953 Yılında Milli Eğitim Basım evi tarafından basılan kitap Radyo Çocuk Saaati'nde söylenen şarkılardan derlenerek hazırlanmış, dini mûsikî unsuru bulunmamaktadır.

2.2.16. Şarkılarla Müzik Eğitimi 1, 1954 (Ziya Aydıntan - Saip Egüz)

1954 Yılında Doğuş Matbaası'nda basılan kitap yıllarca beraber ve ayrı ayrı birçok kitaba imza atan müzik eğitimcileri Ziya Aydıntan ve Saip Egüz tarafından yazılmıştır. Kendi eğitimcilik süreçleri ve tecrübelerini göz önünde bulundurarak farklı metot ve yaklaşımlar geliştirmeye çalışılmış. Kitap başlığından anlaşılacağı gibi şarkı odaklı bir eğitim modelini

benimsemiş ve seri olarak basılmış ancak dini mûsikî unsurlarına yer verilmemiş.

2.2.17. İlk Öğretmen Okullarında Müzik I. Devre 1. 2. 3. Sınıflar, 1956 (İsa Coşkuner)

"Maarif Vekâleti Talim ve Terbiye Kurulunun 18 Ağustos 1955 tarih ve 169 sayılı kararıyla İlköğretmen Okulları için ders kitabı olarak kabulü uygun görülmüş ve Yayım Müdürlüğünün 12 Eylül 1955 tarih 611.7/13510 sayılı emriyle birinci defa olmak üzere 8000 nüsha basılmıştır" ifadesinin bulunduğu kitap ilkokulların 1. 2. 3. Sınıfların 1. Dönemi için kapsamlı şekilde hazırlanmış ancak dini mûsikî unsuruna yer verilmemiştir.

2.2.18. Şarkılarla Müzik Eğitimi 2, 1956 (Ziya Aydıntan-Saip Egüz)

Serinin ikinci kitabı olan bu baskıda yine benzer şekilde şarkı odaklı bir eğitim süreci benimsenmiş ve dini mûsikî unsurlarına yer verilmemiştir.

2.2.19. Müzik Formları, 1957 (Fuad Koray)

"Maarif Vekâleti Öğretmen Kitapları Komisyonu Başkanlığının 14.6.1955 Tarih ve 617-110/143 sayılı yazılarıyla Öğretmen Kitapları Serisinde Yayınlamasının uygun görüldüğü bildirilmiş ve Yayım Müdürlüğünün 18.8.1955 tarih; 617/12355 sayılı emriyle birinci defa olarak 4000 sayı basılmıştır" ifadesi bulunan kitap özellikle müzik öğretmenlerinin batı müziği formlarını öğrenip öğretmesi noktasında basılmış, kitapta dini mûsikî bağlamında bilgi bulunmaktadır.

2.2.20. İlkokul Şarkıları, 1961 (Halil Bedi Yönetken)

1961 yılında Özyürek Yayınevi tarafından basılan kitap, dönemin en üretken müzik eğitimcilerinde Halil Bedi Yönetken' in yazdığı kitap çocuk şarkıları seçkisinden oluşmuştur ve dini mûsikî unsuru barındırmamaktadır.

2.2.21. Okullar İçin Halk Müziği ve Müsamere Türküleri, 1965 (Sadi Yaver Ataman)

Dönemin ilkokul programına göre, diğer ders konuları ile ilgili bir şekilde yazılmaya

çalışılmış kitapta tekerleme, bilmece, deyişme, bulmaca ve toplu küçük oyun havaları ile okul programlarında yararlanılması adına halk türkülerine yer verilen kitapta genel müzik bilgileri, nota yer ve değerleri ile basit usullerin öğretimine de yer verilmiştir. Dini mûsikî unsuru bulunmamaktadır.

2.2.22. İlkokul Müzik Kılavuzu, 1966 (Halil Bedi Yönetken)

1966 Yılında Milli Eğitim Basımevi tarafından basılan kitabın girişinde "Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığının 9.7.1964 tarih ve 611.3033 sayılı yazılarıyla bastırılması uygun görülmüş. Yayımlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünün 5/2/1699tarih ve 1793 sayılı emiriyle 50000 sayı basılmıştır" ibaresi buluna kitabın basım oranına bakınca devletin o günkü politikaları çerçevesinde oldukça destek gören bir kitap olduğu anlaşılmaktadır. Öğretim metotları ve bilgilerinin bulunduğu kitapta dini mûsikî ögeleri bulunmamaktadır.

2.2.23. İlkokulda Müzik Eğitim Kılavuzu, 1966 (Ziya Aydıntan-Saip Egüz)

Bu kitap özellikle müzik eğitimcilerine tavsiyeler bulunan bir elkitabı niteliğinde hazırlanmış. Dini mûsikî unsuru bulunmamaktadır.

2.2.24. İlk Öğretmen Okullarında Müzik II. Devre, 1968 (İsa Coşkuner)

Kitabın giriş kısmında "Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulunun 1955 tarih ve 165 sayılı kararı ile İlköğretim Okulları İkinci devreler için ders kitabı olarak kabulü uygun görülmüş, Yayımlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğünün 6/VII/1967 tarih ve 08875 sayılı emriyle sekizinci defa olarak 14000 sayı basılmıştır" ibaresi vardır. Buradaki 14000 rakamına bakınca kitabın ne kadar geniş bir kitleye ulaştığı anlaşılmaktadır. İlkokul düzeyi için olabildiğince geniş ve ayrıntılı bir şekilde hazırlanmış olan kitapta çeşitli dini mûsikî unsurları yer almaktadır. 3. Bölüme aktarılmıştır.

2.2.25. İlk Öğretmen Okullarında Müzik I. Devre 1. 2. 3. Sınıflar, 1971(İsa Coşkuner)

1956 yılında da basılan kitapta herhangi bir değişiklik yapılmamış ve on ikinci defa 6000 adet basılmıştır.

2.2.26. İlkokulda Müzik Eğitim Sınıf 1-2-3-4-5, 1972 (Ziya Aydıntan-Saip Egüz)

Benzer birçok kitap yazan yazarlar 1972 yılında Eko Matbaası tarafından basılan bu kitapta ilköğretimdeki tüm kademeler için ortak bir konsept hazırlamışlar, ancak kitap dini mûsikî unsuru barındırmamaktadır.

2.2.27. İlkokullarda Müzik, 1973 (Ekrem Zeki Ün)

Bozkurt Matbaası tarafından 1973 yılında basılan kitap, çocuk şarkılarından oluşan geniş bir şarkı dağarcığı sunmaktadır. Kitabın son kısmında çeşitli müzik bilgileri verildikten sonra Türk ve Batı müziği kıyaslamaları yapılmıştır. Bu yorumlar da 3. Bölüme aktarılmıştır.

2.2.28. İlkokulda Müzik Eğitimi, 1986 (Ziya Aydıntan- Saip Egüz)

Kurtuluş Yayınlarından çıkan kitap İlkokul 1-2-3-4-5. Sınıflar için yazılmış eserde "Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Tebliğler Dergisi'nin 14 Temmuz 1986 gün ve 2213 sayısında ilkokulların birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci sınıf öğrencileri için başvuru kitabı olarak kabul edilmiştir" ifadesi vardır. Kitap, her sınıf düzeyine uygun bilgi çalışma ve şarkılardan oluşmakta ancak dini mûsikî unsuru barındırmamaktadır.
09.05.2012 tarihinde yayımlanan genelge ile 8 yıllık kesintisiz eğitim ve öğretim 12 yıla çıkarıldı ve 4+4+4 şeklin oluşturulan sistemde ilkokul 1. Sınıftan 4. Sınıfa kadar, ortaokul 5. Sınıftan 8. sınıfa kadar, lise düzeyi ise 9. Sınıftan 12.sınıfa kadar olan düzeyleri kapsamıştır. Bu çerçevede 5. Sınıflar ortaokul olarak kabul edilmiştir.

2.2.29. İlköğretim Müzik 1 Öğrenci Çalışma Kitabı, 2007 (Neşem Yaşar – Aziz Özdemir – Emine Özel Eren – Suna Öztürk)

2007 İlkokul Müzik Programı yayımlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan kitap "Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 16.07.2007 gün ve 6725 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş, Yayımlar Dairesi Başkanlığının 04.06.2007 gün ve 2682 sayılı yazısı ile birinci defa 1.505.000 adet basılmıştır" ibaresi vardır. 2007'den 2018'e kadar okutulacak olan kitap, öğrenci çalışma kitabı adı ile

basılmıştır. Geçmiş yıllardaki kitaplardan farklı olarak daha renkli ve görselliğe önemin verildiği kitap içerik olarak çok büyük farklar barındırmamakla beraber dini mûsikî unsuru barındırmamaktadır.

2.2.30. İlköğretim Müzik 2 Öğrenci Çalışma Kitabı, 2007 (Neşem Yaşar – Aziz Özdemir – Emine Özel Eren – Suna Öztürk)

2007 İlkokul Müzik Programı yayımlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan kitap "Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 16.07.2007 gün ve 6725 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş, Yayımlar Dairesi Başkanlığının 04.06.2007 gün ve 2682 sayılı yazısı ile birinci defa 1.440.000 adet basılmıştır" ibaresi vardır. 2007'den 2018'e kadar okutulacak olan kitap, öğrenci çalışma kitabı adı ile basılmıştır. Geçmiş yıllardaki kitaplardan farklı olarak daha renkli ve görselliğe önemin verildiği kitap, içerik olarak çok büyük farklar olmaması ile birlikte dini mûsikî unsuru barındırmamaktadır.

2.2.31. İlköğretim Müzik 3 Öğrenci Çalışma Kitabı, 2007 (Neşem Yaşar – Aziz Özdemir – Emine Özel Eren – Suna Öztürk)

2007 İlkokul Müzik Programı yayımlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan kitap "Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 16.07.2007 gün ve 6725 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş, Yayımlar Dairesi Başkanlığının 04.06.2007 gün ve 2682 sayılı yazısı ile birinci defa 1.390.000 adet basılmıştır" ibaresi vardır. 2007'den 2018'e kadar okutulacak olan kitap öğrenci çalışma kitabı adı ile basılmış. Geçmiş yıllardaki kitaplardan farklı olarak daha renkli ve görselliğe önemin verildiği kitap, büyük farklar içermemekle beraber dini mûsikî unsuru barındırmamaktadır.

2.2.32. İlköğretim Müzik 4 Öğrenci Çalışma Kitabı, 2007 (Neşem Yaşar – Aziz Özdemir – Emine Özel Eren – Suna Öztürk)

2007 İlkokul Müzik Programı yayımlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan kitap "Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 17.07.2007 gün ve

6748 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş, Yayımlar Dairesi Başkanlığının 04.06.2007 gün ve 2682 sayılı yazısı ile birinci defa 1.397.000 adet basılmıştır" ibaresi vardır. 2007'den 2018'e kadar okutulacak olan kitap öğrenci çalışma kitabı adı ile basılmış. Geçmiş yıllardaki kitaplardan farklı olarak daha renkli ve görselliğe önem verilen kitap, içerik olarak çok büyük farklar barındırmamıştır. Dini mûsikî unsuru bulunmamaktadır.

Aynı kitapların 2010 baskısına da bakıldı, içerik olarak herhangi bir fark olmadığı, çok küçük anlatım ile ilgili düzeltmeler dışında bir değişiklik olmadığı görülmüştür.

2.2.33. İlköğretim Müzik 1 Ders Kitabı, 2018 (Metin Çelik – Yüce Efendioğlu – Hasan Özer – İdil Özkan)

2017 yılında programların bilimsel, sosyal, teknolojik ihtiyaçlara ve gelişmelere uygun olduğunu sağlamak amacıyla öğretim programları gözden geçirilip güncellenmiş ve 2018 yılında uygulamaya konulmuştur (Gültekin, 2020, s. 54). Bu program çerçevesinde yeni kitaplar yazılmaya başlanmış ve 2022 itibariyle de ilkokullarda bu kitaplar okutulmaktadır.

2017 İlkokul Müzik Programı yayımlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan ve yazarları arasında da bulunduğum kitapta "Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 03.07.2018 gün ve 12720204 sayılı yazısı ile birinci defa 1.536.014 adet basılmıştır" ibaresi vardır.
Konuların kolay işlene bilirliği, eğlenceli bir niteliğe sahip olması ve görselliğin dikkat çektiği kitapta dini mûsikî unsuru bulunmamaktadır.

2.2.34. İlköğretim Müzik 2 Ders Kitabı, 2018 (İbrahim Gökmen – Özgün Marul– Fatih Yavuz)

2017 İlkokul Müzik Programı yayımlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan kitapta 'Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 03.07.2018 gün ve 12720204 sayılı yazısı ile birinci defa 1.466.231 adet basılmıştır' ibaresi vardır. Kitapta çeşitli dini mûsikî unsurları görülmüştür. Bu ögeler 3. Bölüme aktarılmıştır.

2.2.35. İlköğretim Müzik 3 Ders Kitabı, 2018 (Selda Aras - Burcu Gerçek - Cumhur Kökkeçeci - Kamer Türkili)

2017 İlkokul Müzik Programı yayımlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan kitabın ilk baskısında "Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 25.06.2018 gün ve 12254648 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 03.07.2018 gün ve 12720148 sayılı yazısı ile birinci defa 1.366.877 adet basılmıştır" ibaresi vardır. Kitapta çeşitli dini mûsikî unsurları görülmüştür. Bu ögeler 3. Bölüme aktarılmıştır.

2.2.36. İlköğretim Müzik 4 Ders Kitabı, 2018 (Bengü Keziban Çalışkan - Çağdaş Sevinç - Serap Tamay Tezcan - Eda Varlı Esen)

2017 İlkokul Müzik Programı yayımlandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazdırılan kitabın ilk baskısında "Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 25.06.2018 gün ve 12254648 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 03.07.2018 gün ve 12720204 sayılı yazısı ile birinci defa 1.298.876 adet basılmıştır" ibaresi vardır.

2.2.37. İlköğretim Müzik 1 Ders Kitabı, 2020 (Metin Çelik – Yüce Efendioğlu – Hasan Özer – İdil Özkan)

Kitabın 2018'deki ilk baskısı ile 2020 bakısı arasında çok küçük görsel değişiklikler dışında bir fark olmadığı görüldü.

2.2.38. İlköğretim Müzik 2 Ders Kitabı, 2020 (Derya Ayrancı– Elvan Erol– Onur İzci- Akın Yılmaz)

2018' de basılan kitaba göre yeni bir yazar kadrosu ile yazılan kitapta "Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 18.04.2019 gün ve 8 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 28.04.2019 gün ve 10444088 sayılı yazısı ile birinci defa 760.398 adet basılmıştır" ibaresi vardır. Kitapta bulunan dini mûsikî unsurları 3. Bölüme aktarılmıştır.

2.2.39. İlköğretim Müzik 3 Ders Kitabı, 2020 (Taha Altınsoy - Sibel Çelik - Emine Irmak Özden - Ada Büşra Özder - Mehtap Yıldırım)

2020 yılında basılan 3. Sınıf Müzik Ders kitabında "Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 18049 gün ve 8 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 2859 gün ve 10444088 sayılı yazısı ile birinci defa 710.307 adet basılmıştır" ibaresi bulunmaktadır. Bir önceki 3. Sınıf Ders kitabına göre dini mûsikî alanında değişiklikler yer almaktadır. Bu unsurlar 3. Bölüme aktarılmıştır.

2.2.40. İlköğretim Müzik 4 Ders Kitabı, 2020 (Bengü Keziban Çalışkan - Çağdaş Sevinç - Serap Tamay Tezcan - Eda Varlı Esen)

Milli Eğitim Bakanlığı 2020 de basılan kitapta "Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 18.04.2019 gün ve 8 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 28.05.2019 gün ve 10444088 sayılı yazısı ile birinci defa 1.363.520 adet basılmıştır" ibaresi vardır. Bir önceki basıma göre küçük değişikliklerin olduğu kitaptaki dini mûsikî unsurları 3. Bölüme aktarılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

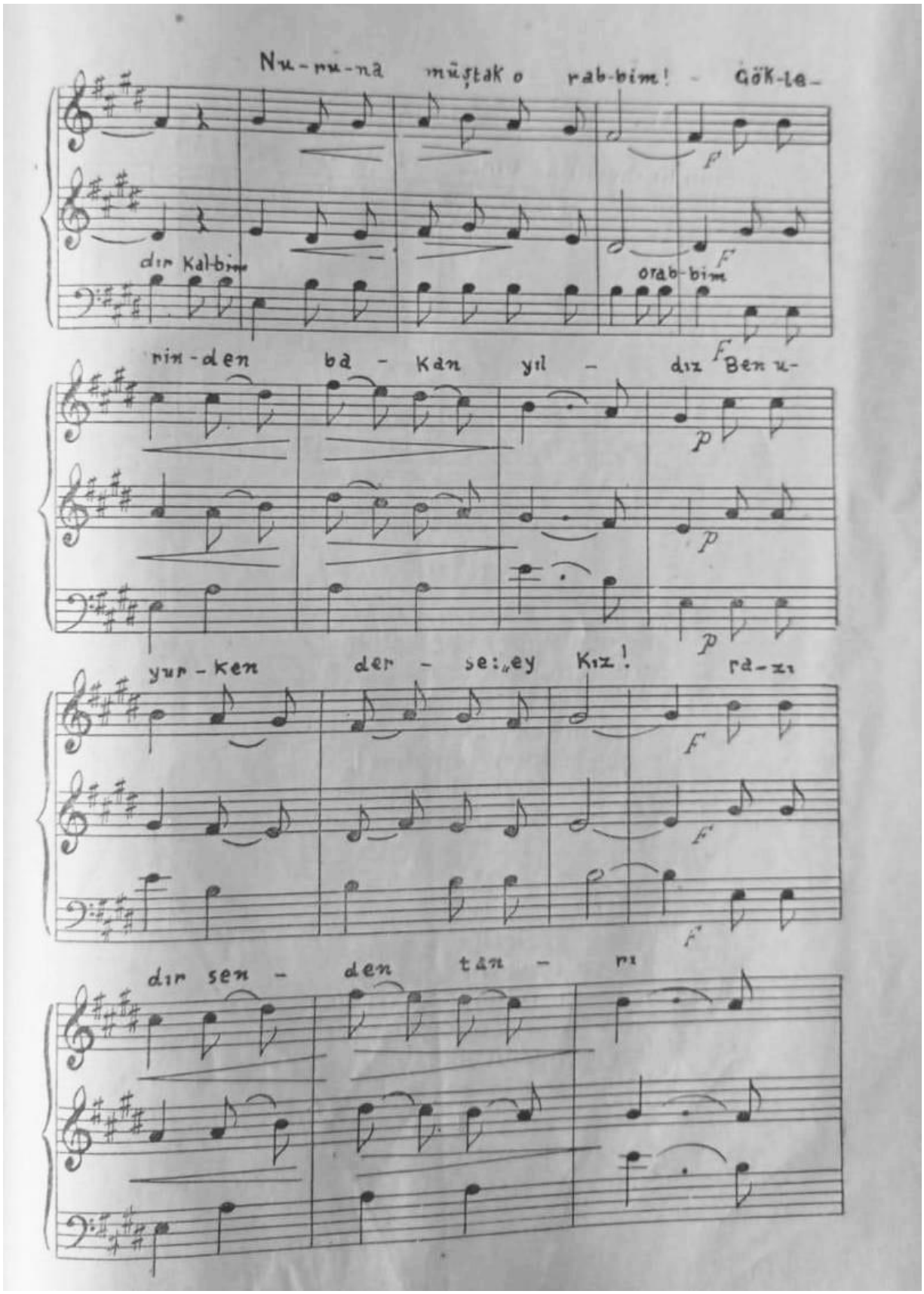
3. CUMHURİYET DÖNEMİ MÜZİK DERS KİTAPLARINDAKİ DİNİ MÛSİKÎ UNSURLARI

3.1. 1924-1966 Yılları Arası İlkokul Müzik Ders Kitaplarındaki Dini Mûsikî Unsurları

Cumhuriyetin ilanı ile ortaya konulan yeni müzik politikalarını belirlemek için 1924 ve 1926 da ki alınan kararlar önemli ip uçları vermektedir. Bu yaklaşımların ilk ve en açık halini 1929 yılında Mehmet Ali Feridun'un yazdığı ***İlk Mûsikî Kitabı*** isimli ders kitabının Mukaddime bölümündeki " Kitabımıza ilave edilen marşlarda çocuk şarkılarında ve küçük manzumelerin bestelerinde eski mekteplerimizdeki **"ilahi"** melodilerini kaldırarak talebeye hakiki bir mûsikî zevki vermek gayesi takip olunmuştur." İfadeleri ile görüyoruz. İlahileri hakiki mûsikî zevkinin bir parçası olarak görmeyen bakış açısı, ilerleyen zamanlarda kendi oluşturmak istediği "ilahi" formunu yine 1929 yılında Osman Zeki Üngör tarafından yazılmış ***Çocuklara ve Gençlere Teganni Dersleri*** isimli kitapta sözleri Behiç Enver'e bestesi ise Osman Zeki Üngör'e ait olan, üç sesli olarak bestelenmiş "Bir Kızın Duası" isimli eserde ve sözleri Ahmet Muhtar Ataman'a, bestesi Handel'e ait olan ve Zeki Üngör tarafından uyarlanan fa majör tonunda yazılmış "Münacat" isimli eserde görebiliyoruz**.**
Bu eserlerin notaları kitaptaki hali ile şu şekildedir;

Şekil 1: Bir Kızın Duası – Zeki Üngör

Nu-nu-nā müştak o rab-bim! - Gök-le-
dir Kal-bim-
orab-bim
rin-den bā - kan yıl - dız Ben u-
yur-ken der - se:„ey Kız! ra-zı
dır sen - den tan - rı

I

Bir küçük koncadır kalbim,
Nuruna müştak o, rabbim !
Göklerinden bakan yıldız
Ben uyurken derse : "Ey kız,
Razıdır senden Tanrımız !„
Ruhumda bir sevinç çağlar..

II

Kapanır gözlerim sessiz,
Bir şevk duyarım isimsiz,
Geçmesin uykum da sensiz,
Göster bana şen rüyalar ;
Elimden tutsun melekler,
Çıkalım, açılsın gökler !

Sözleri Ahmet Muhtar Ataman'a, bestesi Handel'e ait olan ve Zeki Üngör tarafından uyarlanan fa majör tonunda yazılmış "Münacat" isimli eser**.**

MÜNACAT

Güfte : Ahmet Muhtar

Beste : Händel
(Nakili : Zeki)

Şekil 2: Münacat

Bu örnekler oluşturulmak istenen dini açısından önemlidir diye düşünmekteyiz.

Bununla beraber 1934 yılında Hulusi Öktem tarafından kaleme alınan ***"Mekteplerde Mûsikî"*** isimli kitabının Remzi Kitabevi 1934 tarihli baskısının *Öndeyiş* bölümünde *"Yeryüzündeki ilk adam çevresine bakındığı kıygada (dakikada) derin bir şaşkınlıktan sonra*

bir ses çıkardı. Bu şaşırış koşukun çıkardığı ses mûsikînin başlangıcı oldu. Toplu yaşayışa giren adam oğulları günün yorgunluklarını kendilerine her yönden düşman görünen yaradılış karşısındaki istek ve acılarını ezgilerle anlatmağa başladılar. Onun içindir ki mûsikînin başlangıcını anlatan bütün masallar din ile mûsikîyi yan yana getirdi. Mısırda ve Sümer de mûsikî bütün bütün dinlik bir kurumda kaldı. " diyen yazar Hıristiyanlığın da mûsikînin gücünü kullandığından bahsettikten sonra *"doğuya geçersek bambaşka bir ikilikle karşılaştığımızı göreceğiz"* der *"Güzeli çok beğenen Yalvaç (peygamber) güzel sesinde değerini düşünmüş ve dinde ona yer vermişti. Ezan ve namazda yüksek sesle Kur'an okuyuş bu yerin başlıca iki belgesidir. Emevi ve Abbasi halifeleri mûsikîyi boşlamamışlardır."* diyen yazar Endülüs medeniyetinin de mûsikîye verdiği önemden bahsettikten sonra *"Bu öncülüğe utru İslam tarihinde her iyi şeye düşman kesilen medrese mûsikîyi topluluk yaşayışından uzaklaştırmağa çalışıyordu. Ve eğer Türkler İslam olmasalardı medrese bu isteğini becermiş olacaktı. Yaradılış karşısında geniş ve başına buyruk bir düşünce ile acunun bir başından öbür başına at koşturan dedelerimiz medresenin mûsikîyi din azunlarına (ayinlerine) bağlamağa çalışan düşüncesine acırgındılar (isyan ettiler) ve mûsikîyi yaşayışlarına karıştırmak için mûsikîli töreler var ettiler. Bu arada Belh kentinde bir Türk soyundan doğmuş olan Celalettin-i Rumi mûsikîli ve seğirmeli bir din süreği (tarikatı) kurdu."* diyerek kendi bakış açısı ile din ve mûsikî ilişkisini ve gelişimini özetlemiştir.

1936 yılında yayımlanan, Nihat Cemil' e ait ***"Mûsikî Dersleri ve Mektep Şarkıları, İlk Mekteplerin 4. Ve 5. Sınıflarına"*** isimli kitapta "Mektep şarkıları garp mûsikî esaslarına tevfikan yani alafranga makamlarla yapılmış olacaktır" ibaresi bulunmaktadır. Bu ifade ile Klasik Türk Müziği etkisinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

3.2. 1968-2020 Yılları Arası İlkokul Müzik Ders Kitaplarındaki Dini Mûsikî Unsurları

Bu bölümü 1968 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmamızın nedeni 1968 yılına kadar klasik anlamda dini mûsikî olgusuna rastlamamış olmamızdır.

Klasik dini mûsikîmiz adına ilk örnekleri gördüğümüz, İsa Coşkuner tarafından 1968 yılında yazılan ***"İlk Öğretmen Okullarında Müzik II. Devre"*** isimli kitap, ilkokul düzeyi için olabildiğince geniş ve ayrıntılı bir şekilde hazırlanmış. 58. sayfasında dönemin "La Majör" tonunun anlatıldığı bölümde *Şükran Şarkısı* dikkat çekicidir. Alman halk müziği ezgisi olan şarkı iki sesli olarak İsa Coşkuner tarafından adapte edilmiştir. Müzikal olarak Hristiyan ilahisi niteliği taşıyan şarkı şu şekildedir;

Şekil 3: Şükran Şarkısı

Kitabın On Birinci bölümü "Klasik Türk Müziği Hakkında Bilgi" başlığı ile devam ediyor. Bu başlık altında genel bilgiler verildikten sonra 90. Sayfanın sonunda *Vokal Müzik* alt

başlığında *Dinî Müzik, Gayri Dinî Müzik olarak iki kısma ayrılır;*

a) Dinî Müzik: Camilerde, Tekkelerde ibadet esnasında hatip, müezzin ve zâkirler ve bazen de halk topluluğu tarafından okunan çeşitli ilahilerdir. Bu ilahiler, Allah'a yalvaran ve Peygamberi öven edebi ifadelerle bestelenmiş olanlarıdır.

b) Gayri Dini Müzik: Kâr, beste, ağır semai ve yürük semai, şarkı, türkü. Açıklamaları yapıldıktan sonra *Klasik Türk Müziğinin Ünlü Bestecileri* başlığı altında *Zâkiri Hasan Efendi, Hafız Post, Itri Mustafa Efendi, Sadullah Ağa, Dede İsmail Efendi, Dellal Zade İsmail Efendi* isimlerine yer vermiş sonrasında da Dini Türk Müziği'ne örnek olarak "Bayram Tekbiri" adı ile aşağıdaki şekildedir;

Şekil 4: Dini Türk Müziğine Örnek: Bayram Tekbiri

Kitapta dini mûsikîmizin en önemli eserlerinden olan Tekbir'e yer verilmesi önemlidir. Genel olarak Buhurizade Mustafa Itri 'ye ait olduğu bilinen eserin bestesi Hatip Zâkiri Hasan Efendi, derleyeni ise Hafız Sadettin Kaynak olarak yazılmıştır.

Ekrem Zeki Ün tarafından 1973 yılında ***"İlkokullarda Müzik"*** adıyla basılan kitabın son bölümünde yazar, direkt dini mûsikî olmasa bile Türk mûsikîsi ve Batı Mûsikîsi arasın da kendince kıyaslamalar ve tespitler yapmıştır. Bu çerçevede; *Kısa Müzik Tarihi*, *Çok Sesli Müzik*, *Yurdumuzda Kültürel Müziğin Gelişmesi* gibi bölümlerle beraber *Yurdumuzda Müzik* bölümü içerisinde alt başlıklar halinde *Halk Müziği, Alaturka (Tarihi Türk Müziği), Çoksesli Çağdaş Türk Müziği* bölümleri yer almaktadır. Dini mûsikî alanı ile ilgili herhangi bir unsurun bulunmadığı kitabın son bölümündeki *Alaturka* başlığı altındaki açıklamada "Saray

dışında da gelişmekle beraber bu müzik hiçbir zaman halk müziği gibi yurt ölçüsünde ulusa mal olmamıştır. Doğu ve Batı çalgıları ile yapılan bu müzik tek seslidir. Bu yüzden dünya sanat müziğindeki gelişmelere paralel bir ilerleme gösteremediğinden bugün yalnız tarihi bir değer olarak kalmıştır" ifadeleri ile *Çok Sesli Çağdaş Türk Müziği* bölümünün sonundaki "Yurdumuz gerçek müzik sanatı yoluna çok sesli çağdaş Türk müziği ile girmiştir. Türk müzik sanatı ancak bu yoldan gidilerek dünya müzik sanatı içindeki yerini bulacaktır." ifadeleri dikkat çekicidir.

Bu süreçten 2018 yılına kadar olan kitaplarda dini mûsikî unsuruna rastlamıyoruz. Ancak 2017 yılında *İlkokul Müzik Programı* yayımlandıktan sonra, *Millî, Dinî ve Manevi Günlerimiz* gibi konuların çeşitli kademelerdeki sınıfların programlarına eklenmesi ile az da olsa ders kitaplarında yer bulmaya başlamıştır. Bunlar şu şekildedir;

İbrahim Gökmen – Özgün Marul– Fatih Yavuz tarafından 2018 yılında yazılan "***İlköğretim Müzik 2 Ders Kitabı"*** kitapta, dini mûsikî çerçevesinde sayfa 88'de Hasan Koç'a ait "Birsin Allah'ım" isimli çocuk şarkısı formundaki eserin sözleri yer almaktadır (şekil 5). Kitabın 92. sayfasında ise ünitenin "Neler Öğrendik" kısmının ikinci sorusunda bu esere atıfta bulunularak farkındalık oluşturulmaya çalışılmış olduğu görülmektedir (şekil 6). "Kitapta Yer Alan Şarkıların Notaları" bölümünde de "Birsin Allah'ım" isimli esere yer verilmiş. Kitabın son kısmında "Şarkı Dağarcığı" ismiyle beş eserlik bir repertuvar bölümü ayrılmış ve bu bölümde 119. sayfada sözleri Yûnus Emre'ye, müziği de Tahir Karagöz'e ait "Sordum Sarı Çiçeğe" isimli ilahinin notalarına yer verildiği görülmektedir (Şekil 8).

Şekil 5: Birsin Allah'ım Şarkısının Sözleri

2. **Aşağıdaki kutuda verilen şarkıları uygun olan boşluklara yazalım.**

Birsin Allah'ım - Cumhuriyet Marşı

"....." adlı eseri genellikle millî günlerimiz ile ilgili etkinliklerde dinleriz.

"....." adlı eseri genellikle dinî ve manevi günlerimiz ile ilgili etkinliklerde dinleriz.

92

Şekil 6: Birsin Allah'ım Şarkısının soru içerisinde yer alışı

113

Şekil 7: Bilirsin Allah'ım Notaları

Şekil 8: Sordum Sarı Çiçeğe İlahisinin Notaları

2018 yılında Selda Aras-Burcu Gerçek-Cumhur Kökkeçeci-Kamer Türkili tarafından yazılan ***"İlköğretim Müzik 3 Ders Kitabı"***, isimli diğer bir kitapta ise, dini mûsikî unsurları,

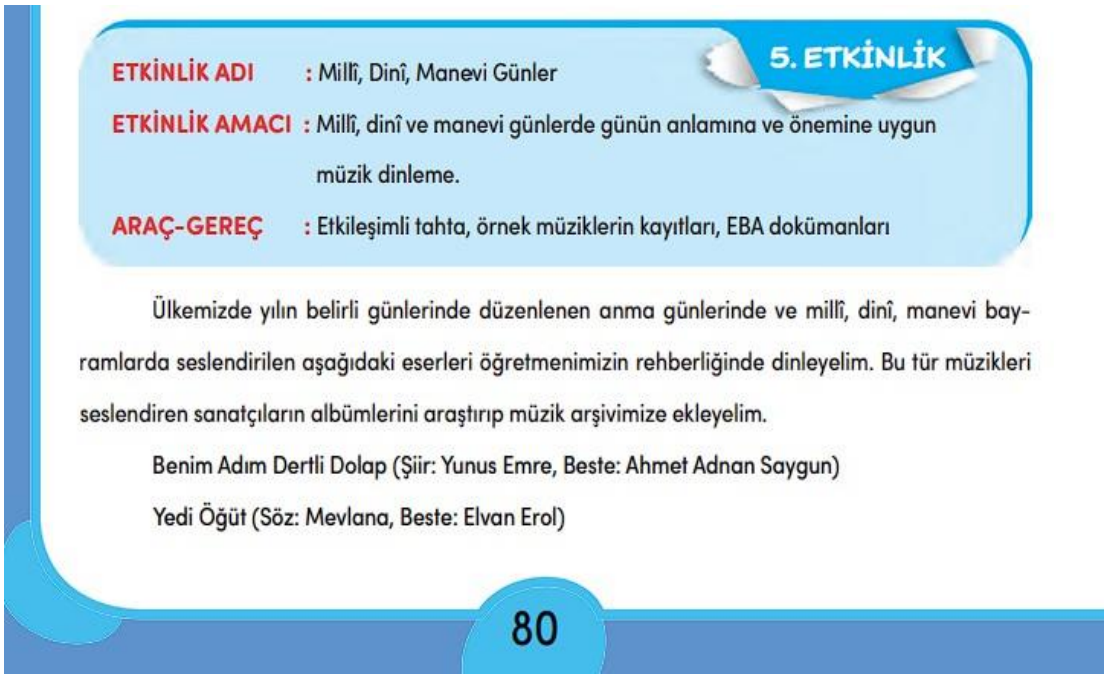
kitabın 5. Ünitesinin 1. Bölümü olan Müzik Kültürü alanının içerisinde, Müzik Dağarcığımızı Geliştirelim kısmında, Milli Dini ve Manevi Değerler Etkinliği içerisindeki (**c**) etkinliğinde "Gel Gör Beni" adlı ilahiyi öğretmenimizin rehberliğinde dinleyelim ve (**ç**) etkinliğinde "Bana Seni Gerek Seni" adlı ilahiyi öğretmenimizin rehberliğinde dinleyelim yönergeleri Mevlevi Ayininden semazenler ve Yunus Emre görselleri ile sayfa 68'de yer almıştır.

Şekil 9: Millî, Dinî ve Manevi Değerler Etkinlik Görseli

2018 yılında, Bengü Keziban Çalışkan-Çağdaş Sevinç-Serap Tamay Tezcan-Eda Varlı Esen tarafından yazılan "***İlköğretim Müzik 4 Ders Kitabı"*** diğer bir kitapta ise 4. Ünitesinin 2. Bölümünde, Müzik Etkinliklerimiz alanının içerisinde, Müzik Dağarcığımızı Geliştirelim

kısmında, Milli ve Manevi Günler Etkinliği içerisindeki 5. Etkinlikte 'Ülkemizde yılın belirli günlerinde düzenlenen anma günlerinde ve millî, dinî, manevi bayramlarda seslendirilen aşağıdaki eserleri öğretmenimizin rehberliğinde dinleyelim. Bu tür müzikleri seslendiren sanatçıların albümlerini araştırıp müzik arşivimize ekleyelim. Benim Adım Dertli Dolap (Şiir: Yunus Emre, Beste: Ahmet Adnan Saygun) Yedi Öğüt (Söz: Mevlana, Beste: Elvan Erol)' yönlendirmesi bulunmaktadır.

5. ETKİNLİK

ETKİNLİK ADI : Millî, Dinî, Manevi Günler

ETKİNLİK AMACI : Millî, dinî ve manevi günlerde günün anlamına ve önemine uygun müzik dinleme.

ARAÇ-GEREÇ : Etkileşimli tahta, örnek müziklerin kayıtları, EBA dokümanları

Ülkemizde yılın belirli günlerinde düzenlenen anma günlerinde ve millî, dinî, manevi bayramlarda seslendirilen aşağıdaki eserleri öğretmenimizin rehberliğinde dinleyelim. Bu tür müzikleri seslendiren sanatçıların albümlerini araştırıp müzik arşivimize ekleyelim.

Benim Adım Dertli Dolap (Şiir: Yunus Emre, Beste: Ahmet Adnan Saygun)

Yedi Öğüt (Söz: Mevlana, Beste: Elvan Erol)

80

Şekil 10: Millî, Dinî ve Manevi Değerler Etkinlik Görseli

2018' de basılan kitaba göre daha az dini mûsikî unsurunun yer aldığı, 2020 yılında Derya Ayrancı-Elvan Erol-Onur İzci-Akın Yılmaz tarafından yazılan ***"İlköğretim Müzik 2 Ders Kitabı"*** ise kitaptaki dini mûsikî unsuru aşağıdaki gibi eserle güncellenmiştir.

2. ETKİNLİK

ETKİNLİK ADI : "İlim İlim Bilmektir"

ETKİNLİK AMACI : Dinî ve manevi değerler ile ilgili müzikler dinleme.

ARAÇ-GEREÇ : Etkileşimli tahta, EBA dokümanları

Aşağıda sözleri verilen "İlim İlim Bilmektir" adlı şarkıyı müzik dinleme kurallarına uyarak öğretmenimizin rehberliğinde dinleyelim.

BİLGİ KUTUSU

Yunus Emre, Anadolu'da yaşamış, insan sevgisini şiirlerinde dile getiren en önemli şairlerimizden biridir.

İLİM İLİM BİLMEKTİR

Şiir : **Yunus EMRE**
Müzik : **Elvan EROL**

İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir,
Sen kendini bilmez isen
Ya nice okumaktır.

Yunus Emre der hoca,
Gerekse bin var hacca,
Hepisinden iyicesi
Bir gönüle girmektir.

Yunus EMRE

Şekil 11: 2. Sınıf Etkinlik Sayfası

Şekil 12: İlim İlim Bilmektir Eseri Notaları

2020 yılında Taha Altınsoy-Sibel Çelik-Emine Irmak Özden-Ada Büşra Özder-Mehtap Yıldırım tarafından yazılan ***"İlköğretim Müzik 3 Ders Kitabı"*** diğer bir kitabın 3. Bölümündeki "Farklı Müzik Türleri" alanının da 43. Sayfada "**(ç)** Dinî Müzik: Dinî duygu ve düşüncelerin ifade edildiği müzik türüdür." İfadeleri ile yer bulmuştur. Ayrıca bir sonraki sayfada da farklı müzik türlerine örneklerin verildiği görülmektedir. Dini Mûsikî içinde Yunus Emre Sordum Sarı Çiçeğe, Sultan 3. Murad Han Uyan Ey Gözlerim ifadeleri ile örneklemeler yapılmıştır.

a) Türk Halk Müziği: Halkımızın ortak duygu ve düşüncelerini anlatan, çoğunlukla yazarı ve bestecisi bilinmeyen (anonim) ezgilerden oluşan müziğe Türk halk müziği denir.

b) Türk Sanat Müziği: Bu müziğin özelliği tek sesli olmasıdır. Kendine özgü çalgıları vardır. Türk halk müziğinden farklı olarak repertuvarı oluşturan eserlerin bestecileri bellidir.

c) Çok Sesli Türk Müziği: Çok sesli müzik; kulağa hoş gelen ve uyumlu olan birden fazla sesin bir araya gelmesidir. Ülkemizde de Türk halk müziği esas alınarak bu müzik yapılmaktadır.

ç) Dinî Müzik: Dinî duygu ve düşüncelerin ifade edildiği müzik türüdür.

43

Şekil 13:Farklı Müzik Türleri İçinde Dini Mûsikî Görseli,

Şekil 14: Dini Mûsikîye Örnek Etkinlik Görseli

2020 yılında Bengü Keziban Çalışkan-Çağdaş Sevinç-Serap Tamay Tezcan-Eda Varlı Esen tarafından yazılan ***"İlköğretim Müzik 4 Ders Kitabı"*** isimli kitapta ise 2018 yılında yazılan

kitaba göre küçük değişikliklerle güncellemeler yapıldığı görülmekte ve Dini Mûsikî alanı ile ilgili bir önceki 4. Sınıf kitabında olduğu gibi tek dinleme etkinliği bulunmaktadır.

Şekil 15: 4. Sınıf Dini Mûsikî Etkinlik Görseli

Alt problem olarak, kitaplarda dini mûsikî unsuru bulunan, notaları ve sözleri verilen toplamda 7 eserin genel müzikal yapılarına baktığımızda, melodik yapısı, ses aralığı ve eserin ton bilgileri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Eserlerin bir tanesi tek sesli, iki tanesi 2 sesli, 1 tanesi 3 sesli, 3 tanesi de makamsal yapıda bestelendiğini görmekteyiz.

Tablo 1: Eser Analiz Tablosu

Eser Adı	Melodik Yapı	Ses Aralığı	Ton
Bir Kızın Duası	3 Sesli, 2/4'lük	1. Partisyon Aralığı 2. Partisyon Aralığı 3. Partisyon Aralığı 	Mi Majör
Münacat	2 Sesli, 4/4'lük	1. Partisyon Aralığı 2. Partisyon Aralığı 	Fa Majör
Şükran Şarkısı	2 Sesli, 3/4'lük	1. Partisyon Aralığı: 2. Partisyon Aralığı: 	La Majör
Bayram Tekbiri	Makamsal, Durak Evferi		Irak Fa#
Birsin Allah'ım	Makamsal, 3/4'lük		Kürdi RE
Sordum Sarı Çiçeğe	Makamsal, 3/4'lük		Segâh Fa#
İlim İlim Bilmektir	Tek Sesli, 4/4'lük		Re Minör

Diğer bir problem olarak gördüğünüz olgu ise dini mûsikî unsuru bulunan eserlerin temalarının ne olduğudur. Tema bağlamında, eser sözleri üzerinden yaptığımız incelemenin sonucu şu şekildedir;

1- *Bir Kızın Duası* isimli bu eser 1929 yılında Osman Zeki Üngör tarafından yazılan *Çocuklara ve Gençlere Teganni Dersleri* isimli kitapta bulunmaktadır. Eserin içeriği Küçük bir kızın uyurken yaptığı duaları içermekte. Müzikal yapısına baktığımızda Türk din mûsikîsinden ziyade çok sesli Hristiyan ilahi formunda yazıldığı anlaşılmaktadır. Sözler içerisinde *rab, tanrı, nur, melek* gibi ifadeler yer almaktadır.

Bir Kızın Duası

I

Bir küçük koncadır kalbim,
Nuruna müştak o, rabbim!
Göklerinden bakan yıldız
Ben uyurken derse: "Ey kız,
Razıdır senden Tanrımız"!

II

Kapanır gözlerim sessiz,
Bir şevk duyarım isimsiz,
Geçmesin uykumda sensiz,
Göster bana şen rüyalar;
Elimden tutsun melekler,
Çıkalım, açılsın gökler!

2- Yine aynı kitapta, sözleri Ahmet Muhtar Ataman'a, bestesi Handel'e ait olan ve Zeki Üngör tarafından uyarlanan, iki sesli olarak yazılmış "*Münacat*" isimli eser, bir önceki eserde olduğu gibi Klasik Türk Müziği formunun dışında batı tarzı, iki sesli bir ilahi olarak aktarılmıştır. Tema olarak Allah'tan Türkün vatanı gülzara dönsün, Türkün kanı boş yere akmasın, Türkün ocağı şenlensin ve hilale şerefli günler ver yakarışlarının olduğu eserde milli ifadelere de yer verilen eserde Sözler içerisinde *Allah, merhamet, niyaz, ey rabbim, hilal* gibi ifadeler yer almaktadır.

Münacat

I
Kalplerde ateş ey ulu Allah!
Kapına geldik biz, merhamet eyle!
Bu niyaz ey rabbim, olmasın tebah!
Şerefli günler ver güzel hilâle!
II
Gülzara dönsün Türkün vatanı!
Neşe, sevinç sarsın köşe, bucağı!
Boş yere akmasın artık türk kanı!
Şenlensin Türkün de ana ocağı!

3- 1968 yılında İsa Coşkuner tarafından *İlk Öğretmen Okullarında Müzik II. Devre* adı ile yazılan kitapta yer alan "*Şükran*" isimli eser İsa Coşkuner tarafında Alman halk ezgisinden, iki sesli olarak adapte edilmiş ve diğer iki eser gibi Klasik Türk Müziği formunun dışındadır. Eserde Allah'ın yüceliğini anlatan deyişlere ve yaratma sıfatına vurgu yapılmış, *Allah, dua, yaratmak* gibi ifadelere yer verilmiştir.

Şükran

Tarlaları, denizleri, bulutları, ormanları
Aziz yurdumu donatan, güzel dünyayı yaratan Allah
Sana açık ellerimiz, duadadır dillerimiz
Aziz yurdumu donatan, güzel dünyayı yaratan Allah

Yine aynı kitapta Türk din mûsikîsinin en önemli eserlerinden "*Tekbir*" e yer verilmiştir. Sözlükte "*yüceltmek, büyük olduğunu kabul etmek*" anlamındaki ***tekbîr*** dinî terim olarak "Allah'ın zâtı, sıfatları ve fiilleri itibariyle her şeyden yüce ve üstün olduğu" mânasına gelen "Allāhüekber" cümlesini yahut bunu söylemeyi ifade eder (Köse, 2011, s. 341). Tüm İslam coğrafyası tarafından benimsenmiş ve aynı hissiyatla dilden dile tekrar edilmiş olan tekbiri Buhûrîzâde Mustafa Itrî Efendi serbest formda ve segâh makamında bestelemiştir. Mehmet Suphi Ezgi, melodik yapısının Hatîb Zâkirî Hasan Efendi'nin (ö. 1623) eserlerine büyük benzerlik gösterdiğini dile

getirerek bu eserin ona ait olduğunu savunmuştur. İsa Coşkuner'de tekbirin, Mehmet Suphi Ezgi'nin durak evferi usulünde ve ırak makamında yazılmış notasını, kitapta örnek olarak vermiştir. Ancak bu yaklaşım genel mûsikî camiası tarafından çokça kabul görmemiştir. Müzikal biçim olarak oluşturduğu ve bestelendiği makamında etkisi ile duygu yoğunluğu oluşturan bu ezgi, tekrar edildikçe duygu yoğunluğunun arttığı bir yapıya sahiptir. Kurban Bayramı, cenaze ve düğün merasimleri, hac ve umredeki ibadetlerle birlikte, dini ritüellerin birçoğunda söylene gelen tekbir dini mûsikîmizde de özel bir yer almıştır (Köse, 2011, s. 343).

Tekbîr

"Allâhüekber Allâhüekber lâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber Allâhüekber ve li'llâhi'l-hamd"

4- 2018 yılında İbrahim Gökmen, Özgün Marul ve Fatih Yavuz tarafından yazılan İlköğretim Müzik 2 Ders Kitabında bulunan Hasan Koç'a ait "*Birsin Allah'ım*" isimli eser, çocuk şarkısı formunda bestelenmiştir. Eserde, *Allah'ın birliğine, yaratma sıfatına, yüceliğine* ile *Hz. Adem ve Hz. Havva'ya, kıble* ve *Kâbe* olgusu ile *La ilahe illallah* lafzına vurgu yapılmaktadır.

Birsin Allah'ım

Yeri yaratan göğü yaratan
Nice nimetlerle bizi donatan

Birsin Allah'ım, birsin Allah'ım
Sen en yüce, sen en yüce, teksin Allah'ım

Hazreti Adem bizim babamız,
Hazreti Havva bizim anamız

Kıblemiz Kâbe sana döneriz,
En yüce sensin secde ederiz

Bizim sözümüz La ilahe illallah,
Budur özümüz La ilahe illallah

5- Yine aynı kitapta bulunan bir diğer eser ise sözleri Yûnus Emre'ye, müziği de Tahir Karagöz'e ait "*Sordum Sarı Çiçeğe*" isimli ilahidir. Bu eser de Yunus Emre ile sarı

çiçeğin hasbihali şeklinde yazılmış eserde iki kıtaya yer verilmiştir. Allah'ın birliğine vurgu yapılmıştır.

Sordum Sarı Çiçeğe

Sordum sarı çiçeğe annen baban var mıdır?
Çiçek eydür derviş baba annem babam topraktır.
Hak Lâ İlâhe İllallah Allah Lâ İlahe İllallah

Sordum sarı çiçeğe evlat kardeş var mıdır?
Çiçek eydür derviş baba evlat kardeş yapraktır.
Hak Lâ İlâhe İllallah Allah Lâ İlahe İllallah

6- 2020 yılında Derya Ayrancı, Elvan Erol, Onur İzci, Akın Yılmaz tarafından yazılan *İlköğretim Müzik 2. Sınıf Ders Kitabı*'nda yer alan "İlim İlim Bilmektir" isimli eserin sözleri Yunus Emre'ye müziği ise Elvan Erol'a aittir. 2018 de yazılan *İlköğretim Müzik 2 Ders Kitabı*nda yer alan "*Birsin Allah'ım*" ve "*Sordum Sarı Çiçeğe*" isimli eserler yerine eser, bu şiirin ilk ve son kıtaları alınarak bestelenmiş. İçerik olarak kendini bilmek olgusu ve gönül kırmamak üzerine vurgular yapılmıştır.

İlim İlim Bilmektir

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır

Yunus Emre der hoca
Gerekse bin var hacca
Hepisinden iyicesi
Bir gönüle girmektir

3.3. Cumhuriyet Dönemi Türk Müziği Yasaklarının Türk Din Mûsikîsi Eğitimine Etkisi

Osmanlının son yüz yılında mûsikî alanında ki süreçte, ki bu süreçte batı müziğinin kendi karakteristik yapısını oturttuğu dönemdir, özellikle askeri müzikte batı tarzı mûsikî ve düzen anlayışı benimsenmeye başlamış, bununla birlikte çeşitli formlarda mûsikî icra etmek üzere orkestralar davet edilmiş ve batı müziği eğitimi vermek üzere çeşitli besteciler getirilmişti. Bu durum batılılaşma sürecinin salt Cumhuriyetle beraber değil Osmanlı Devletinden gelen politikalarında etkisi ile şekil aldığını göstermektedir. Türk müziğindeki yasaklar, farklı zamanlarda yapılmış olsa bile yansımaları genel anlamda benzer şekilde gerçekleşmiştir. Osmanlının son döneminden ki, en önemli devrimlerden Tanzimat Fermanı ile birlikte başlayan tüm yönetim değişimlerinde batılı tarzda uygulanan siyasetler farklı alanlarda olduğu gibi mûsikî alanında da köklü değişikliklere neden olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonraki politikalarda bu süreçten güç alınarak yapıldı diyebiliriz. Ancak farkı şu şekilde açıklamak uygun olacaktır; Cumhuriyet dönemi politikalarında geçmişe ait tüm unsurlarla alakalı araya ciddi mesafeler konulmuş, bununla da kalmayıp yasaklamalar getirilmiştir. Tura bu yasakların ilkini şu sözlerle ifade ediyor; "Cumhuriyet idaresinin mûsikî alanında ilk icraatı, ne yazık ki, Türk mûsikîsini okul müfredatlarından çıkartarak öğretimini yasaklamak şeklinde tecelli etmiştir" (Tura, 1988, s.40).

Türk müziği Osmanlı ve Türk kültürü açısından önemli bir kültürel aktarım aracı niteliğindedir. Ancak 1926 yılında Darülelhan'daki "Alaturka Mûsikî Şubesi" nin kapatılması ve ilk ve orta dereceli okullarda Türk mûsikîsinin müfredattan kaldırılması bu aktarımın yapılamaması adına önemli bir adımdır. Tekke ve zaviyelerin kapatılması (1925) Türk müziğinin en çok etkilendiği yasaklardan birisi olarak ortaya çıkar. Nitekim dini mûsikînin iki ana dalından bir tanesi de tekke mûsikîsidir ve bu tekkelerin bazıları ileri derecede mûsikî eğitiminin verildiği ve bu doğrultuda müzik insanlarının yetiştiği yerlerdir. Bu yasağı, çok sesli müzik anlayışının okullarda yaygınlaştırma politikalarının takip ettiği görülmektedir ve nihayetinde radyolarda Türk müziği yasaklarına (1936) kadar gitmiştir.

Kurulan yeni devletin mûsikî politikalarını şekillendirmek üzere yurt dışından besteci ve eğitimcilerin geldiği gibi Türkiye'den de Avrupa'ya batı müziğinin inceliklerini öğrenmek ve Türk müziğini "çağdaş, modern, uygar, evrensel" bir yapıya büründürmek için yetenekli gençlerin gönderildiğini biliyoruz. Süreç içerisinde bu besteci ve eğitimcilerin istenilen

müzik anlayışı doğrultusunda uyarlamalar yaptığını ve eserler ürettiğini tezimiz içerisinde incelediğimiz kitaplardan öğreniyoruz.

Vasfi Rıza Zobu da Mustafa Kemal'in Türk Müziği yasakları ile ilgili serzenişini şu şekilde aktarmaktadır:

> *"Ne yazık ki, benim sözlerimi yanlış anladılar, şu okunan ne güzel bir eser, ben zevkle dinledim, sizler de öyle. Ama bir Avrupalıya bu eseri, böyle okuyup da bir zevk vermeğe imkân var mı? Ben demek istedim ki bizim seve seve dinlediğimiz Türk bestelerini, onlara da dinletmek çaresi bulunsun, onların tekniği, onların ilmi ile onların sazları, onların orkestraları ile çaresi her ne ise. Biz de Türk mûsikîsinin milletlerarası bir sanat haline getirelim Türk'ün nağmelerini kaldırıp atalım, sadece garp milletlerinin hazırdan mûsikîsinin alıp kendimize mal edelim, yalnız onları dinleyelim demedim, yanlış anladılar sözümü, ortalığı öyle bir velveleye verdiler ki, ben de bir daha lafını edemez oldum."* (Kültür ve Turizm Bakanlığı).

Bu sözlerle konudaki yanlış politikaları tasvip etmediğini dile getirmektedir. Ancak yıllar içindeki uygulama ve yaklaşımlar bu serzenişlerin anlaşılmadığını göstermektedir. Kaldı ki 50 yıllık resmi yasak Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuvarının 1976'da eğitime başlaması ile son bulmuştur.

Nitekim uygulanan mûsikî yasakları ile oluşturulmak istenen Türk müziği yapısı, gelenekten gelen Türk müziğimizin ötelenmesi, basit sayılması ve çeşitli form değişikliklerine maruz kalmasına neden olmuştur. Ancak bu yasaklarla varılmak istenen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığı yoruma açıktır.

SONUÇ

Müziğin, çocuklar üzerindeki etkisi tüm eğitimciler tarafından bilinmektedir. Özellikle kişinin doğup büyüdüğü aile ortamında duyduğu ezgiler ve seslerle birlikte, ilkokul çağında öğretmenlerimizden duyduğumuz ezgiler, birçoğumuz tarafından neredeyse ömür boyu hatırlanır. Hayata dair önemli altyapıların oluştuğu bu dönemde, müzikle beraber verilecek her olgu önem taşımaktadır. Bu bağlamda kadim kültürümüzün önemli unsurlarından dini mûsikînin okul çağında, uygun şekilde ve uygun formasyonla verilmesi, gelecek nesillerin, kendi kültürü ile barışık ve yabancılık çekmeden büyümesi ve gelişmesi açısından önemlidir. İnceleme sürecinde 1923 öncesinden gelerek 2020 yılına kadar ders kitabı niteliği taşıyan 40 kitap ve kaynak kitap incelenmiştir. Bu kitaplar içerisinde 1968'e kadar klasik anlamda dini mûsikî unsuruna rastlanmamıştır. 1968'den 2020 yılına kadar ise azda olsa dini mûsikî unsuruna rastlanmıştır. Özellikle 2017 de ki program değişikliği ile kazanımlara giren milli ve manevi değerler olgusu 2018'de yazılan kitaplarda dini mûsikînin görsel ve işitsel olarak yer bulmasına neden olmuştur. Bu noktada devletin eğitim politikaları ve önceliklerinin ders kitaplarına yansımaları ortaya çıkmıştır. Uzun boşluklar sonrasında 2018 de az çok yer bulan dini mûsikî unsurları Cumhuriyet tarihi boyunca ilkokul seviyesinde mûsikî programları ve müzik ders kitaplarında neredeyse yok denecek kadar az yer bulmuştur. Bunun neticesinde ise kulak dolgunluğu olarak en önemli dönemlerinde bulunan çocukların mahrum kaldığı bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırma Cumhuriyet dönemi ilkokul müzik ders kitaplarını kapsamaktadır, bununla beraber ortaokul ve lise düzeyi müzik ders kitaplarındaki dini mûsikî unsurları hangi zaman diliminde, hangi düzeyde, hangi eserler ve bilgilerle verilmiştir sorusu cevap beklemektedir. Aynı zamanda, özellikle bu konuda eğitim veren üniversiteler bünyesinde, ilkokul düzeyi müzik ders kitaplarında dini mûsikînin yer alabileceği kazanımlara yönelik, pedagojik açıdan da değerlendirilmiş eser ve içerik üretimi yapılması kitap yazarlarının bu konuları kitaplara daha rahat yansıtmalarını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AKSU, C. (2018*), Cumhuriyet Dönemi Örgün Temel Müzik Eğitiminde Müzik Öğretim Programları (1924-2017) ve Müzik Eğitiminde Yapılandırmacılık*, Nobel Yayıncılık.

ALTUNYA, E. (2001), Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Uygulanan İlkokul Müzik Dersi Programlarının Çağdaş Program Geliştirme İlkelerine Göre Değerlendirilmesi(1924-1994), *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Abant izzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Eğitimi Anasanat/Anabilim Dalı.

ARSLAN, M. (1999), Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri, *MEB Dergisi*.

BUDAK, O. A. (2000), Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi (Deneme), Kültür Bakanlığı Yayınları/2392, Ankara.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E., AKGÜN Ö.E., KARADENİZ, Ş., DEMİREL, F. (2010), Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

ERDAMAR, G. GÜNDÜZ, Y. (2015), Cumhuriyet Döneminden Günümüze Türkiye'de Müzik Eğitiminin Gelişimi, *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10

GÜLTEKİN, M. (2020), *Cumhuriyet Dönemi İlkokul Programları*, Ankara: Pegem Akademi.

İRTEN S. SAZAK, N. (2018), Osmanlı Modernleşme Döneminden Cumhuriyet'e: *"Toplumsal Dönüşüm Süreçlerinde, Devletin Müziğe Müdahalesi"* Onlıne Journal Of Musıc Scıences, 3(3), 24-45. DOI: http://dx.doi.org/10.31811/ojomus.504503

KAPTAN, M. KAPTAN, V. (2019), *Osmanlı Döneminde Mûsikî Eğitimi Veren Kurumlar Üzerine Bir İnceleme* http://dx.doi.org/10.29228/jiajournal.25873 adresinden alınmıştır.

KARASAR, N. (2015), Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

KARASU, S. (2018), "İlk Öğretmen Okullarında Müzik II. Devre 1. 2. 3. Sınıflar" İsimli Ders Kitabının İncelenmesi, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi.*

KÖPRÜLÜ, F. (1984), Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, DİB Yay., Ankara 1984.

KÖSE, S. (2011). Tekbir. *TDV İslam Ansiklopedisi,* (40), 341-343. https://islamansiklopedisi.org.tr/tekbir#1, Erişim Tarihi: 7.11.2022.

MEB, (1924), *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

MEB, (1948), *İlkokul Programı.* İstanbul: Milli Eğitim Matbaası.

MEB, (1994), *İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı*, Ankara Milli Eğitim Basımevi.

MEB, (2007), *İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Program ve Kılavuzu*, Ankara: MEB Yayınları.

MEB, (2018), *Müzik Dersi Öğretim Programı*, Ankara: MEB Yayınları.

ÖZALP, R. ATAÜNAL, A. Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı , Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977.

ÖZCAN, N. (2003). Mehter. *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (28), 545-549. https://islamansiklopedisi.org.tr/mehter .Erişim Tarihi: 05.01.2023.

ÖZDEN, E, (2013). *Osmanlı Maârifi'nde Mûsikî*, Doktora Tezi, İstanbul.

ÖZTUNA, Y, (1990). *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

SAK. S, Ö. (1997), İlköğretim Okullarında Müzik Eğitimi ve Çocuk Şarkıları Üzerine Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.

SAZAK, N., AKGÜL B., ÖZTOSUN D., ÇAYDERE, Ö. VE SEVİNÇ, (2014), İlkokul Müzik Öğretim Programları (1913-2005), Ankara: Öncü Kitap.

SEZİKLİ U. VE YİĞİT, İ. (2020), Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Müziği ve Yasaklar, *Darulfununilahiyat*, 31.

SOMAKÇI, P. (2017), Osmanlı Saraylarında Uygulanan Müzik Eğitimi Ve Müzik Kurumları, II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu.

SOMAKÇI, P. (2019), Osmanlı Dönemi Padişahlarından Bestekâr II. Beyazıt'ın Türk Müziği Üzerindeki Etkileri Ve Günümüze Olan Yansımaları.

ŞENGÜN, B. Selçuklular' da Müzik, https://www.academia.edu/39549478/SEL%C3%87UKLULARDA_M%C3%9CZ%C4%B0K adresinden alınmıştır.

TDK (2011) *Türkçe Sözlük.*

TIRAŞCI, M. (2015), *Osmanlı Döneminde Dinî Mûsikî Eğitim Kurumları ve Metodu*, s. 105-114.

TIRAŞCI, M. (2017). Türk Mûsikîsi Nazariyatı Tarihi. İstanbul: Kayıhan Yayınları

TUNÇDEMİR, İ. (2007), *Cumhuriyet Dönemi Müzik Kültürünün Oluşmasında Rol Oynayan Sanatçılarımız ve Türk Müziğine Katkıları*, XVI. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 5-6- 7 Eylül 2007 Tokat.

TURA, Y. (1988), Türk Mûsikîsinin Meseleleri. İstanbul: Pan Yayıncılık.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI. Türk Musikisinin Yasaklanması. https://www.ktb.gov.tr/TR-96530/turk-musikisinin-yasaklanmasi.html. Erişim Tarihi: 7.11.2022.

TÜRKMEN. E, F. (2010) Türk Çocuk Şarkıları Dağarcığının Müzik Öğretmenlerinin Yaklaşımları Açısında Değerlendirilmesi, Sosyal Bilimler Dergisi Cilt XII, SAYI : 2.

UÇAN, A. (2000). Geçmişten Günümüze, Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü, Müzik Ansiklopedisi Yay.

UÇAN, A. (1997). Müzik Eğitimi Temel Kavramla-İlkeler-Yaklaşımlar, Ankara, Müzik Ansiklopedisi Yay.

VURAL, F. G. (2011). İslamiyet'ten Önce Türklerde Kültür ve Müzik, Hun, Kök Türk ve Uygur Devleti. Konya: Çizgi Kitabevi.

YAYLA, F. (2006), Üniversiteler Yapı İçinde Müzik Öğretmeni Yetiştirme Sistemi, Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, 30.06.2022 tarihinde, Https://Www.Muzikegitimcileri.Net/Bilimsel/Bildiri/Pamukkale/F-Yayla.Pdf adresinden alındı.

YEPREM, S. (2012), İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din ve Müzik Sempozyumu.